



HAL
open science

Fajtalanság', pszichoanalízis és kriminológia a magyarországi Tanácsköztársaságban

Viola Lászlófi, Henrietta Trádler, Zsófia Nagy

► **To cite this version:**

Viola Lászlófi, Henrietta Trádler, Zsófia Nagy. Fajtalanság', pszichoanalízis és kriminológia a magyarországi Tanácsköztársaságban. *Sic Itur ad Astra*, 2017, 66 (1), pp.45-76. hal-03985686

HAL Id: hal-03985686

<https://hal.science/hal-03985686>

Submitted on 24 Feb 2023

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Lászlófi Viola – Nagy Zsófia – Trádlér Henrietta

„Fajtalanság”, pszichoanalízis és kriminológia a magyarországi Tanácsköztársaságban

F. Gy. esete a Kísérleti Kriminológiai Osztály anyagában*

A Tanácsköztársaság fennállása óta közel száz év telt el, a rendszer által létrehozott egyik, a korszakban modernnek számító intézmény, a Budapesti Forradalmi Törvényszék alá tartozó Kísérleti Kriminológiai Osztály fennmaradt, igen gazdag történeti forrásadottságokkal bíró iratai mégis részletes történeti feldolgozás nélkül állnak Budapest Főváros Levéltárában.¹ A Kísérleti Kriminológiai Osztály által vizsgált büntetőügyek² közül 89 eset anyagai maradtak ránk részben vagy egészben. Az intézmény a Budapesti Forradalmi Törvényszék kisegítő szerveként funkcionált, mint ahogyan azt neve is mutatja, kísérleti jelleggel igyekezett bevonni a társadalom- és orvostudományokat a büntetőügyek kivizsgálásába, így elősegítve egy emberközpontú büntetőbíráskodást. Az Osztály anyagai azért szolgálhatnak értékes forrásként a történettudomány számára, mert bár az igazságszolgáltatás keretein belül létrejött hivatalos dokumentumokról van szó, mégis a korszakban megszokott periratokhoz képest eltérő perspektívából íródtak – tekintettel arra, hogy nem jogászok vagy nyomozók, azaz jogban jártas személyek hozták létre. Az intézmény dolgozói ugyanis szociológusok és pszichológiai műveltséggel rendelkező orvosok voltak, akik szélesebb feladatkörrel bírtak a perek során, mint az egyszerű törvényszéki szakértők. Feladatuk az volt, hogy a szociológia és a pszichológia legújabb tudományos eredményeit szem előtt tartva feltárják az egyes ügyek hátterét, mi több, magára a vádlott büntetésére, annak mennyiségére és minőségére is tegyenek javaslatot. Így a levéltárban fellelhető ügyek sem a büntetőperek irattípusait tartalmazzák, hanem egyrészt egy részletes, a vádlott életét születésétől kezdve leíró környezettanulmányt, az értelmi kvalitását

* Ezúton szeretnénk köszönetet mondani Vörös Boldizsárnak, aki hasznos tanácsaival és páratlan precizitásával segítette bevezető tanulmányunk létrejöttét, Szécsényi Mihálynak, aki a forrásközlés kapcsán felmerülő személyiségi jogi kérdésekben adott tanácsokat, valamint Solymosi Tamásnak, aki a forrás átírásában volt a segítségünkre.

¹ A korábbiakban az Osztály néhány ügyét Kurimay Anita doktori disszertációjában és Trádlér Henrietta mesterszakos szakdolgozatában, egy 2015-ös tanulmányában és kötetünkben olvasható szövegében dolgozta fel. (KURIMAY, 2015; TRÁDLER, 2015; TRÁDLER, 2016.)

² BFL XVI.2. Kísérleti Kriminológiai Osztály.

felmérni hivatott intelligenciatesztet,³ egy orvosi szakvéleményt, valamint a büntetésre tett javaslatot, amit a vizsgáló orvos és szociológus együtt gondolt ki.

Az Osztály levéltári anyagában található egyes ügyeket nehéz volna tematikailag csoportosítani, az egyetlen rendezőelvnek az tekinthető, hogy a fennmaradt bűncselekmények a mai fogalmainkkal élve kivétel nélkül a „köztörvényes” kategóriába illenek, nincs közöttük egyetlen politikai ügy sem. Az esetek közt gazdasági bűncselekmények mellett találunk példát az élet, nemi erkölcs elleni bűncselekményekre is, így például nemi erőszak, emberölés és szemérem elleni bűntettek. Utóbbiak közül való F. Gy. 35 éves napszámos esete is, aki ellen fajtalanság miatt indított vizsgálatot a Budapesti Forradalmi Törvényszék, amely aztán az ügyet átadta a Kísérleti Kriminológiai Osztálynak. Az erről fennmaradt dokumentumokat (az esetben született környezettanulmányt, az orvosi szakvéleményt és az ítéletre tett javaslatot) az alábbiakban az orvosi szakkifejezések miatt betűhíven közöljük. Bár az Osztály anyagai között számos figyelemre és vizsgálatra méltó esetet találunk, F. Gy. ügyének iratait azért találtuk közlésre különösen érdemesnek, mert a történettudomány több, napjainkban igen jelentős irányzatának – többek között a gender- és a szexualitástörténet vagy a várostörténet – kutatásaihoz fontos adaléku szolgálhat.

A következőkben, a forrásértelmezés megkönnyítése érdekében, igyekszünk F. Gy. esetét tágabb kontextusban elhelyezni. Először röviden felvázoljuk az Osztály létrejöttét és működési rendjét, hiszen egy egyedi alapelvekkel bíró intézményről van szó, amelyhez hasonló korábban nem létezett és amely sajátosságai igen nagy szerepet játszottak abban, hogy a közölt forrás ebben a formában szülessen meg. Ezt követően rátérünk a szövegben szereplő bűncselekménnyel, a „fajtalansággal” kapcsolatos tágabb pszichológiai és jogi nézetekre, értelmezésekre, amelyek a korszakban, tehát a Tanácsköztársaság idején és azt megelőzően voltak érvényben. Ezek ugyanis – és az értelmezés szempontjából talán ez a legfontosabb – azt az alaptudást jelenthették, amellyel nagy valószínűséggel a forrást létrehozó kriminálszociológus és orvospszichológus is bírhatott, amikor az ügy a hatáskörükbe került.

Egy valóra vált álom? A Kísérleti Kriminológiai Osztály

Egy, a Kísérleti Kriminológiai Osztályhoz hasonló intézmény létrehozásának gondolata már a Kommün előtt megfogalmazódott. Ferenczi Sándor már 1914-ben hangsúlyozta azokat az igazságszolgáltatásban bevezetendő elveket, amelyeket az

³ Az intelligenciatesztet a levéltárba került ügyek nagy részénél sajnos nem maradtak ránk, azonban minden okunk megvan azt feltételezni, hogy ezeket nemcsak azokban az esetekben végezték el, ahol a tesztek ma is megtalálhatóak, hanem minden elkövetővel felvették. Erre abból következtethetünk, hogy az Osztály szervezeti működéssel kapcsolatos iratai között található két olyan, az intézet dolgozóinak tartott előadásszöveget Dr. Révész Margittól, amelyben az intelligencia és a bűnözői létforma összefüggéseit vizsgálja. Az intelligenciát, ez alapján legalábbis úgy látszik, a bűnözés kérdésében is meghatározó jellemzőként kezelték, vizsgálatát fontosnak tartották. (BFL XVI.2. Kísérleti Kriminológiai Osztály – Működéssel kapcsolatos iratok. 777–810.)

Osztály keretein belül öt év múlva igyekeztek megvalósítani. A pszichoanalitikus munkájában elavultnak vélte a fennálló büntetőrendszer módszereit és gyökeres változtatásokat javasolt. Ferenczi, a munkásságát ismerők számára nem meglepő módon, a pszichoanalízis alkalmazása által gondolta megvalósíthatónak a kívánt módosításokat. Az analitikus úgy vélte, hogy az 1914-ben alkalmazott nyomozási gyakorlat a tettek motivációinak vizsgálatánál csak hozzávetőleges eredményekre juthat, amennyiben a hatóság munkájában nem veszi figyelembe „*az egyes bűntény fajok lelki meghatározóit*”,⁴ úgy a nyomozati szakaszban, mint a büntetésvégrehajtást során. Az általa 1914-ben kitűzött célok megvalósításához a már büntetésüket töltő elkövetőknek is rendszeres pszichoanalitikus vizsgálatokon kellett volna átesniük, sőt, úgy vélte, a felelősségteljes ítélethozatalhoz és jogszolgáltatáshoz a bírácoknak és az ügyvédeknek is fontos lenne ismerniük a lelki működés alapjait. A pszichoanalízis bevonásával létrejövő új büntetésrendszer azt az ideális állapotot lett volna hivatott rendszeresíteni, amelynek gyakorlati megvalósulásáról minden, az igazságszolgáltatásban hívő ember eddig csak álmodhatott, és amely a megtorlás helyett „*kizárólag a társadalom megvédését s a büntettes megjavítását fogja célozni*.”⁵ Bár a Kísérleti Kriminológiai Osztály létrehozási és működési elvei sokban hasonlítottak a Ferenczi által leírtakra, arról azonban nincsenek minden kétséget kizáró információink, hogy valóban az ő gondolatait felhasználva hozták-e létre az Osztályt. Annyi azonban bizonyos, hogy a pszichoanalitikus igazságszolgáltatásról alkotott, már 1919 előtt publikált elképzelései igen nagy figyelmet kaptak a Tanácsköztársaság idején is.⁶

Az imént ismertetett Ferenczi-féle elképzeléssel összhangban működött Kísérleti Kriminológiai Osztály – ahogy már említettük – a Budapesti Forradalmi Törvényszék segítő intézményeként jött létre, és vizsgálandó ügyei egy részét is innen kapta. Azok az ügyek kerültek az Osztályra, amelyek komolyabb kivizsgálást igényeltek.⁷ Ezek mellett a még 1919. március 21-e előtt megindult, az új rendszer bűncselekményekről alkotott új elképzelései ellenére sem megszüntetett – azaz a kor fogalmaival élve likvidálásra nem került⁸ – ügyek is a Kriminológiai Osztály hatáskörébe jutottak. F. Gy. esete az előbbi csoportba tartozó új ügy volt, a gyanúsítottat 1919. május 26-án fogták el a Nyugati pályaudvar melletti nyilvános vizeldében.

Az Osztály – bár igen komoly gyakorlati funkcióval bírt –, elsősorban tudományos feladatokat látott el: az általa kezelt ügyek és a Forradalmi Törvényszéken született ítéletek tanulságait levonva az itt dolgozóknak kellett volna javaslatot

⁴ FERENCZI, 1914. 13.

⁵ FERENCZI, 1914. 15. Ferenczi olyannyira biztos a pszichoanalízis sikerében, hogy kijelenti: alkalmazása feltehetőleg hatásosabb lesz mint „*az örök durva, agresszív magatartása*”, illetve a „*papok álszentsége*”.

⁶ Ferenczi Sándor és a pszichoanalízis kitüntetett szerepét a Tanácsköztársaság idején mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a világon először ekkor alapítottak egyetemi pszichoanalízis tanszéket. (ERŐS, 2011. 69–90; ERŐS 2009. 3–28.)

⁷ SZIRMAY, 1919. 78–80.

⁸ FK LXII. sz. rendelete.

tenni az új büntetőtörvénykönyvre, valamint az igazságszolgáltatás új intézményeinek felállítására.⁹ De miért is volt szükség az Osztályra?¹⁰

A Tanácsköztársaság vezetői a nem politikai bűnök elkövetőinek megbüntetéséről, sőt egyáltalán az ilyen bűncselekmények mibenlétéről, okairól is más elképzelésekkel bírtak, mint a korábbi rendszerek jogszolgáltatói. Ennek lényege, a rendszer egyik legfontosabb sajtóorgánumban, a *Vörös Újság*ban megfogalmazottakkal élve abban állt, hogy

„a proletárállam igazságszolgáltatása, törvénykezési módja törődik az egyénnel. Felhasználva az e szakba vágó tudományos kutatások eddigi eredményeit, nemcsak a bűntény körülményeit vizsgálja, hanem valóságos tanulmány tárgyává teszi a bűnöző eddigi életét. A proletár állam igazságszolgáltatása megállapította, hogy jött létre a bűncselekmény, hogyan alakult ki a bűnöző egyénisége az élet egész folyamatát körülfogó szociológiai komplexum hatása alatt.”¹¹

A proletárállam igazságszolgáltatása tehát az elkövetett bűn vizsgálatán kívül a büntetés kiszabásánál az elkövető szociális helyzetének és az elkövetés körülményeinek vizsgálatára is hasonlóan nagy hangsúlyt fektetett.¹² Ennek értelmében a megvádolt személyt már többnek tekintették, mint a korábbi rendszerek vádlottját, aki csak a tette miatt volt érdekes: hús-vér emberré vált, akinek múltja és saját egyénisége van. Ez a humanitáriusnak mondható szemlélet segítette elő azt is, hogy nemcsak a Kísérleti Kriminológiai Osztályon, de a Budapesti Forradalmi Törvényszéken is minden esethez kirendeltek egy orvosszakértőt, aki a büntett körülményeinek ismeretében a tettes beszámíthatóságát, szociális körülményeinek tetterre való kihatását vizsgálta az elkövetés pillanatában.¹³

A nyomozás elveihez hasonlóan a tettesekkel szemben alkalmazott szankcióknak is egészen más szerepet tulajdonítottak a Kommün idején, mint a korábbiakban: úgy vélték, hogy a cselekedetek megtorlása börtönbüntetéssel nem célravezető, ráadásul, a börtön mint sajátos szociokulturális közeg valójában maga termeli ki a bűnözőt.¹⁴ Mivel a marxizmus az embert nevelhető lénynek tekintette, a hatalom új birtokosai is sokkal hatásosabbnak vélték olyan büntetési formák bevezetését, amelyek a bűnösök átnevelésére tettek kísérletet, például dolgoztatásuk által.¹⁵

A Kriminológiai Osztály ügymenetében és működésében is ezeket az elveket igyekeztek követni, a gyakorlati munkába is átültetni.¹⁶ Egy adott esetet a hoz-

⁹ KÁDÁR, 1959. 502–503.

¹⁰ BFL XVI.2. Kísérleti Kriminológiai Osztály – Szervezeti működéssel kapcsolatos iratok. 1–2.

¹¹ *Vörös Újság* (1919. július 12.) 7.

¹² Bűn vagy társadalmi hatás: hogyan dolgozik a proletárállam igazságszolgáltatása – Az országos kriminológiai intézet működése. *Vörös Újság* (1919. augusztus 2.) 7–8.

¹³ Adatok a budapesti forradalmi törvényszék működéséről. (1919. március 26. – 1919. június 10.). *Proletárjog* (1919. július 12.) 79.

¹⁴ „A fogház – a bőséges kulturális és gazdasági termelésnek ez a gyenge szurrogátuma – ... bűnözési akadémiává vált, amelyet államköltségen tartanak fenn. Itt kötnek ismeretségeket és szereznek összeköttetéseket a gonosztevők és itt van a főforrása annak... hogy a bűnözés iparrá, mesterséggé válik és céhszervezetet nyer.”

Aktuális Kriminálpolitikai reformok. *Proletárjog* (1919. július 12.) 76–78.

¹⁵ Erről bővebben lásd SZIRMAY, 1919.

¹⁶ Erről bővebben lásd RÁKOS, 1920.

zá kirendelt szociológus és orvospszichológus vizsgált, a feladatokat szigorúan felosztva. A szociológus egy előre összeállított kérdőív alapján környezettanulmányt készített a vádlottról, felkeresve annak otthonát, családtagjait, munkahelyét, barátait, megpróbálta az elkövetett cselekmény okait megtalálni. A kérdések közül az első kérdéscsoport az alany származásával, társadalmi, gazdasági helyzetével, műveltségével, erkölcsével, egészségügyi állapotával, karakterbeli rendellenességeivel foglalkozott. A második kérdéskör a gyermekkorra, testi és lelki problémákra, munkakörülményekre terjedt ki. A harmadik csoport ölelte fel a tettes felnőttkori nehézségeit, végül a bűn elkövetésének előzményeit, esetleges okait, körülményeit vizsgálták.¹⁷

A kérdésekkel az egyes esetek egyedi értelmezését kívánták elősegíteni, a környezettanulmányok megírása során is az egyéniség kibontakoztatása, a szociokulturális körülmények valóságghú felrajzolása volt a cél. A környezettanulmány elkészülte után az orvospszichológusok¹⁸ idegorvosi és lélektani vizsgálatokat folytattak. Ebben a munkafázisban a környezettanulmányra mint kórelőzményre tekintettek. Úgy vélték, hogy a cselekménysorozatok leírásának úgy kell felépülniük, mint egy klinikai diagnózisnak: vagyis a kórelőzményen és a vizsgálaton kell alapulnia. Ezt láthatjuk a közölt forrás esetén is. F. Gy. történetét egészen születésétől kezdődően tárja elénk az eljáró szociológus, dr. Dobrai környezettanulmánya, míg az orvospszichológus dr. Rózsa¹⁹ orvosi szakvéleménye hivatkozott az ott leírt „kórelőzményekre”. A szociológus nagy hangsúlyt fektetett a terhelt bűnözői karrierjére: két alkalmat is megemlített, majd részletesen taglalt, amikor a terhelt a jelenlegi ügyéhez hasonló vétség miatt került a hatóság látóterébe, tehát más férfiakkal fajtalankodott. A bűnelkövetői múltja mellett az 1919 májusában fajtalanságért elkapott F. GY. szexuális életét boncolgatja még igen részletesen a környezettanulmány. Ennek az oka is nyilvánvaló: szeretnének választ találni arra, hogy milyen hatások játszhattak szerepet abban, hogy forrásunk főszereplője elkövette az említett szexuális bűntettet.

Leírásuk alapján az itt közölt ügy főszereplője egy, a korszakban klasszikusnak számító életutat járt be: egy vidékről, egészen pontosan a Nógrád megyei Szécsényből a fővárosba érkezett, majd marginalizálódott, leginkább alkalmi munkákból élő napszámosról és háziszolgáról van szó. F. Gy. 1904-ben került a fővárosba, majd 1911-ben már a fogolytörzskönyv lapjain szerepelt: e dokumentum tanúsága szerint először hatóság elleni erőszakért ítélték el.²⁰ A szakkifejezés valójában egy rosszul sikerült üzleti próbálkozást takart: főhősünk ugyanis egy titkosrendőrnek ajánlotta fel szexuális szolgálatait egy nyilvános vizeldében. Majd 1918-ban újfent egy titkosrendőr fogta el,²¹ ezúttal szemérem elleni vétség a vád, de megintcsak azért keveredett bajba, mert rossz személynek ajánlkozott fel. Ugyanez történik 1919-ben is,²² amikor többszörös visszaeső fajtalankodóként a Kísérleti

¹⁷ KÁDÁR, 1959. 470.

¹⁸ Szerepükéről bővebben NEUMANN, 1919. 91–93.

¹⁹ A vizsgáló orvos és szociológus személyéről igen keveset sikerült kiderítenünk, így ez a forrást később feldolgozókra vár.

²⁰ BFL – VII.102.a – fogoly – 1911 – 810.

²¹ BFL – VII.104.a – fogoly – 1918 – 66.

²² BFL – XVI.3 – fogoly – 1919 – 2332.

Kriminológiai Osztály elé került. Az Osztály keretei között készített orvosszakértői vélemény főhősünket beteges szexuális hajlamokkal bíró elmebetegnek nyilvánította, aki „*elmebetegsége következtében nem képes beteges szexuális hajlamaival szemben a szükséges szellemi gátlást kifejtteni*”. Dr. Rózsa szakvéleményében F. Gy. férfikkal folytatott szexuális kapcsolatát orvosi okokra igyekezett visszavezetni, azaz betegségként értelmezte azt. Felmerül a kérdés, hogy a korszakban vajon ez a magyarázat mennyire lehetett általános?

Ennek kiderítéséhez tekintsük át, milyen elméletek képezték az orvostudományi-lélektani diskurzus főáramát a férfiak közötti szexuális kapcsolatáról. Bár a Tanácsköztársaság kora véleményünk szerint egyfajta sajátos történeti időszaként kezelhető, hiszen rövid fennállása alatt olyan politikai, gazdasági, társadalmi – és ami szempontunkból legfontosabb, a szexualitásról alkotott – nézetek voltak normaadók, amelyekre sem előtte, sem pedig utána közel harminc évig nem volt példa Magyarországon. Mégis úgy gondoljuk, hogy a tárgyról alkotott orvosi és lélektani elképzeléseket hosszabb időtartamot lefedve kell bemutatnunk. Ennek egyrészt az az oka, hogy a Kísérleti Kriminológiai Osztály dolgozói is az előző korszakban szerezték meg szakismereteiket, ezt a korábbiakban elsajátított tudást tudták az intézmény működésének időszaka alatt alkalmazni, így nem feltétlenül az új rendszer szellemisége nyilvánult meg az egyes szakvéleményekben. Másrészt pontosan a 19–20. század fordulójának időszaka az, amikor az azonos neműek közötti, kölcsönös beleegyezéssel létrejövő szexuális kapcsolatot (is) sújtó törvények ellen az orvosi és lélektani praxis eredményeit felhasználva igyekeztek szót emelni Európa-szerte. Így a homoszexualitás témájáról több olyan nézet volt párhuzamosan forgalomban, amely a forrás megalkotásánál szerepet játszhatott. Bevezetőnkkel nem azt szeretnénk állítani, hogy a forrásban szereplő F. Gy. homoszexuális volt – hiszen az alább közölt környezettanulmány nem egészen erre enged következtetni –, hanem csak annyit szeretnénk felvázolni, hogy az a tett, a más férfikkal elkövetett fajtalanság,²³ amelyért 1919-ben már harmadszorra a hatalom látókörébe került, milyen háttértudásokat mozgósíthatott, amikor forrásunk főszerplője a Kísérleti Kriminológiai Osztály előtt találta magát.

Elmebetegség, deviancia vagy a természet sokszínűsége?

A normaszegőnek tekintett szexuális viselkedésformák történetével kapcsolatban Michel Foucault *A szexualitás története* című művében azt állítja, hogy a 18–19. század diszkurzív robbanásának égiske alatt keletkezett orvosi művek felelősek a szexualitás „*természetellenes dimenziójának*” különböző diszciplinákon belüli vizsgálati tárgyá válásáért.²⁴ Ebben az időben ugyanis a „normális”, házasságon belüli szexualitás érdektelenné vált, és az érdeklődés középpontjába a szexuális másság, például a pedofília vagy a homoszexualitás kerültek (utóbbiaknál

²³ Ezt azért fontos tisztáznunk, mert a korszakban a fajtalanságnak nemcsak ez az egy típusa volt ismert. Szintén ebbe a kategóriába tartoztak például a zoofília esetei, azaz az állatokkal elkövetett szexuális cselekmények.

²⁴ Foucault homoszexualitásról alkotott koncepciójáról bővebben BANENES, 2009.

ez időben a 19. század utolsó harmadára tehető). Ez a váltás nemcsak a kérdés gyakoribb firtatását eredményezte, hanem egy, a témára irányuló egészen más típusú figyelmet is jelentett, mint ami a korábbiakban jellemző volt.²⁵ A homoszexualitás már nem mint a szexuális kapcsolat egyik deviáns típusa került reflektorfénybe, amelynek elkövetője csak a cselekmény pillanatában, az elkövetés által válik érdekessé az (egyházi vagy világi) igazságszolgáltatás számára, hanem a szexuális érzékenység egyik formájaként foglalkoztak vele. Így a 19. század utolsó évtizedeinek homoszexuálisai már több volt, mint egyszerű elkövető, sokkal inkább az orvos, az analitikus vagy a szexológia pionírjainak pácienseként tűnt fel, akinek teljes személyisége, gyerekkora, jelleme, múltja és anatómiája, vagy ha úgy tetszik, kórképe volt, ami számításba veendő cselekedetei megítélésékor is. Azonban, mint ahogyan azt látni fogjuk, a 19. század végének és a 20. század első évtizedeinek Magyarországon valójában nem volt ilyen egyszerű a helyzet. Az orvosi diskurzus eluralkodása helyett sokkal inkább úgy tűnik, hogy komoly harc folyt azért, hogy a korábbi szempontokat alkalmazó jogi és az Európa szerte divatossá váló orvosi–pszichológiai diskurzusok közül melyik váljon elfogadottá és alkalmazandóvá: vagy röviden, az orvosok vagy a jogászok uralják a homoszexualitásról folyó diskurzust.

A forgalomban lévő elméletek közül először vizsgáljuk meg Richard von Krafft-Ebing²⁶ osztrák és August-Henri Forel²⁷ svájci pszichiáterek gondolatait, akik nagyon hasonlóan vélekedtek a homoszexualitás kérdéséről. Véleményük szerint az ilyen irányú szexuális beállítottság a legtöbb esetben betegség²⁸ volt és nem bűncselekmény, amely részben biológiailag, részben pedig kulturálisan determinált, az egyes esetektől függően. Ennek értelmében megkülönböztettek szerzett és veleszületett homoszexualitást.²⁹ Mindkét szerző pontos kórképet adott a problémáról is: részletesen beszámoltak a homoszexuálisok testi és lelkialkatáról, az őket a heteroszexuálisokénál erősebben sújtó nemi vágyról, ezzel lényegében egy „kisokost” adtak az olvasónak arról, hogy mi alapján lehet őket felismerni.³⁰ A szerzők a gondosan megalapozott kórkép(ek) kezelésében azonban már nem értettek egyet. Míg Krafft-Ebing a hipnózist ajánlotta, bár ez sem kecsegtetett a biztos javulás

²⁵ FOUCAULT, [1976]. 29–46.

²⁶ Műve címe: *Psychopathia sexualis*, amely 1886-ban jelent meg és több, magyar kiadást is megért. Vö. KRAFFT-EBING [1886]. A homoszexualitásról szóló részt lásd KRAFFT-EBING, [1886]. 184–285.

²⁷ Műve címe: *Die sexuelle Frage*, amely 1905-ben jelent meg először németül, majd egy évvel később magyar fordításban is. Vö. FOREL, [1905]. A homoszexualitásról szóló rész FOREL, [1905]. 222–230.

²⁸ „Az 1877-ig közzétett esetek alapján én e sajátságos nemi érzést, mint a functionalis degeneratio egyi jelét, mint többnyire neuro- (psycho-) pathiás állapot egyik részjelenségét fogtam föl, és véleményemet a további causistika mindenben megerősíti.” KRAFFT-EBING, [1886]. 215.

²⁹ Krafft-Ebing *Psychopathia sexualis* című könyvében egy fejezetet szentel a homoszexualitásnak, mint szerzett tulajdonságnak, azonban az ő interpretációjában ennek is van némi biológiai gyökere. A szerző szerint ennek ugyanis a biszexualitás lehet az oka. (KRAFFT-EBING, [1886]. 186.)

³⁰ KRAFFT-EBING, [1886]. 215. Krafft-Ebing fontos megállapítása, hogy a pubertás előtti homoszexuális megnyilvánulásoknak nem tulajdonít jelentőséget, betudja azt a gyermekkori hiperszexualitás következményének, valamint környezeti hatásnak. (KRAFFT-EBING, [1886]. 275.)

ígéretével,³¹ addig Forel szerint hagyni kellett volna ezt a fajta érzést megélni, hiszen úgyszem ért senkinek, a problémát öröklő utód nem születhet belőle.³²

Ivan Bloch német szexológus megközelítése igazán kritikus volt elődeiével szemben. Bár ő is felfigyelt bizonyos, a homoszexualitással kapcsolatos testi adottságokra és a heteroszexuálistól eltérő nemi működés eredete is érdekelt, a szexuális érzés ezen formájának lényegét mégis az adott testi jegyekhez társuló ellenkező nemű szexuálszichében látta. Azt már azonban elvetette – és ebben mondandója a következőkben Freud még tárgyalandó tanaira emlékeztet –, hogy az azonos neműek vonzalma bármiféle testi vagy lelki patológiás vonás lett volna. Bloch kritikái és problémafelvetései szinte előrevetítették napjaink pszichológiájának kérdéseit a témával kapcsolatban. A német szerző ugyanis úgy gondolta, hogy a homoszexualitást nem lehet tisztán a veleszületett anatómiai okokra visszavezetni, mivel sokan a heteroszexuálisokéval teljesen egyforma nemi szervekkel születtek. De nem lehetnek teljes mértékben lelki/nevelési okai sem, hiszen olyan fiatal korban is megnyilvánul, amikor még a társas és kulturális hatások nem lehetnek ilyen mértékben döntőek. Így ő maga „*valamilyen vegyi befolyásokra*”³³ vezette vissza a homoszexualitást, ami független a nemi hormonok termelődésétől.

Auguste-Henri Forel művével azonos évben jelent meg Sigmund Freud Bécsben működő pszichiáter, a pszichoanalízis atyjának paradigmaalkotó kötete, a *Három értekezés a szexualitás elméletéről*.³⁴ Az 1905-ös mű mellett Freud esettanulmányai közül néhányban³⁵ szintén foglalkozott az azonos neműek közötti vonzalom kérdésével, azonban azok gyakran bizonyos pszichopatológiák kontextusában tárgyalták a kérdést, így egy általánosabb kép felvázolásakor inkább a *Három értekezésre* számíthatunk. Ebben Freud gyökeresen szakított a homoszexualitás (vagy ahogyan ő nevezi: *inverzió*) patológiaként való értelmezésével, és nem kevesebbet állított, minthogy – a pszichoanalitikusok szerint oly’ sok mindenhez hasonlóan – a homoszexualitás sem más, mint egyszerűen a pszichoszexuális fejlődés megakadása. Véleménye szerint az ember eredendően biszexuális lény, így nemi fejlődésének kimenetele kétesélyes. Az újabb és újabb pszichoszexuális szakaszok meghaladásával egyre inkább a heteroszexuális végkimenetel irányába halad a fejlődés, ha azonban valami megakasztja ezt a folyamatot, könnyen lehet, hogy a gyermek homoszexuálissá válik.³⁶ Emellett olyan szociális hatások is szerepet játszhatnak, mint az egyik szülő hiánya, vagy az, ha az adott egyén szinte csak vele azonos neműekből álló csoportban szocializálódik.³⁷ Bár álláspontja eddig igen liberálisnak tűnhetett, a pszichoanalitikus mégsem tartotta jó elgondolásnak, hogy bármilyen társadalmi reflexió nélkül maradjanak az ilyen kapcsolatok. Véleménye szerint a büntetlenül maradó homoszexualitás a viselkedésforma tömeges elterjedéséhez vezethet, amit azonban a társadalmi nyomás érvényben tartásával ki lehet

³¹ KRAFFT-EBING, [1886]. 284.

³² FOREL, [1905]. 226.

³³ BLOCH, 1907. 477–478.

³⁴ FREUD, [1905]. Eredeti címe: *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie*.

³⁵ Lásd például: FREUD, [1910].

³⁶ FREUD, [1905]. 54–55.

³⁷ FREUD, [1905]. 80–81.

küszöbölni³⁸ –, ám szövegéből az már nem derül ki, hogy mit is ért „társadalmi nyomás” alatt.

Freud műve nagy hatással volt a már korábban említett Ferenczi Sándorra is. Ferenczi 1908-ban csatlakozott a pszichoanalitikus mozgalomhoz, azonban a szexualitás normaszegőnek minősített formáinak kérdése már sokkal korábban foglalkoztatta az orvost.³⁹ Ferenczi 1896-ban végzett a bécsi orvosi egyetemen, ahol látogatta többek között a már említett Krafft-Ebing kurzusait is. Az ő szemléletéhez hasonlóan vélekedett Ferenczi a homoszexualitás kérdéséről 1902-ben és 1906-ban keletkezett – Erős Ferenc szavaival élve – pre-pszichoanalitikus dolgozataiban. A szerzőtől 1902-ben egy rövid esettanulmányt olvashatunk, amelyben egy negyven éves, magát férfinak képzelő cselédlányról szóló rövid történetet közölt. A második ilyen jellegű írása 1906-ban jelent meg a *Gyógyászat* lapjain.⁴⁰ Ez utóbbiban Ferenczi bővebben értekezett a homoszexualitás kérdéséről, elméleti fejtegetésekbe kezdett, és korábbi művével egybehangzóan három alapvető dolgot állított: a heteroszexuális vonzalom a normális, a homoszexualitást pedig egykori egyetemi tanárához hasonlóan, nagyrészt veleszületettnek vélte, bár a más okok miatt kialakult formát sem vetette el teljesen. Továbbá – ez főleg 1906-os írásában jelent meg – tercier nemi jellegeket vélt felfedezni, amelyek a szerelmi vonzódásért felelnek, és nem mindig egyeznek meg a primér és szekunder nemi jellegekkel.⁴¹ Ő tehát egy újabb nemi jelleg azonosításában találta meg 1910 előtti munkáiban a homoszexualitás kulcsát.

Ezzel szemben 1914-es, *A férfiak homoszexualitása* című írásában már tetten érhetjük álláspontja „pszichoanalízisesítését”. Ferenczi saját bevallása szerint ekkor már évek óta analitikus szempontból foglalkozott a homoszexualitással. Bár a homoszexualitás patológiás voltának elvetésében mesterénél kevésbé progresszíven gondolkodott, a betegségként való értelmezés mellett megjelent az azonos neműek vonzalma mint normális pszichés működésmód is. Úgy képzelte el, hogy a homoszexuálisokon belül is két alcsoportot létezik. Ezeket egyenként három-három különböző névvel illette a szöveg folyamán. Nézete szerint vannak a manifeszt, passzív, vagy objektív homoszexuálisok, akik azonosak a Freud által tárgyalt inverzekkel. Ők, ha férfiak is, születésüktől fogva az anyjukkal azonosulnak. Ezek az emberek gyakran nőies fenotípus-jegyekkel bírnak, de ettől függetlenül jól érzik magukat a bőrükben, viselkedésük önazonos.⁴² Ezzel szemben a lappangó, aktív és szubjektív homoszexuálisoknál a szerelmi orientáció más pszichikus problémák háttérjelensége, amelynek hátterében gyakran problémás családi viszonyok és

³⁸ FREUD, [1905]. 81.

³⁹ Ferenczi és kortársai homoszexualitásról alkotott koncepcióját szintén vizsgálta ESZENYI-ZAHUCZKY, 2008. 83–100.

⁴⁰ Az írás apropóját a Magnus Hirschfeld által alapított Tudományos-humanitárius Bizottság (Wissenschaftlich-humanitäre Komitee, WhK) megkeresése adta, amelyben arra próbálták rávenni Ferenczit, hogy a homoszexuálisok ellen érvényes, igazságtalan büntetőszabályozás ellen emelje fel ő is a szavát. A német események magyar visszahangjáról a későbbiekben még szót ejtünk.

⁴¹ Primér nemi jelleg: nemi szervek milyensége; szekunder nemi jelleg: a női és a férfi test egyéb különbségei; tercier nemi jelleg: az „általános” biológia ezt nem ismeri, Ferenczi szerint ez felelős a szexuális beállítottságért.

⁴² FERENCZI, (1914). 29–31.

nevelés állhat. Az ilyen személyek megjelenésükben férfiasak, minden erejükkel igyekeznek elnyomni érzéseiket.⁴³ Ferenczi szerint, míg az előbbi csoporton a pszichoanalízis módszerével nem lehet segíteni, addig utóbbiakon – mint bármely más kényszerneurotikuson – lehet.

Az imént tárgyalt öt szerző – bár igen különböző álláspontokat fogalmazott meg a homoszexualitással kapcsolatban – érvrendszere egy ponton találkozik. Az azonos neműek vonzalmát mindenképpen az egészséges–patológias spektrumon kívánták elhelyezni, így a gyógyítás diskurzusába rendelve a homoszexualitás kérdését. Még akkor is, ha annak pontos helyében ezen a tengelyen már nem is értettek egyet. Emellett – Freud kivételével – munkáik felépítésével is próbálták a homoszexualitásról szóló gondolataikat természettudományos köntösbe bújtatni. Krafft-Ebing, Forel és Ferenczi is igyekezett saját műveinek felépítését a 18. század vége óta a természettudományok alapját képező osztályozásközpontú szemléletbe beilleszteni, így homoszexuális taxonómiákat igyekeztek létrehozni, sajátos nevezéktannal, általában a homoszexualitás eredetét véve rendezőelvnek. Bloch más módszerrel élt: egy még nem ismert kémiai hatás mellett igyekezett érvelni. Bár Freud nem illeszkedik ebbe a sorba, a természettudomány elveihez hasonlóan ő is igyekezett egy általános magyarázó modellt kidolgozni, amely minden eset eredetére választ adhat. A homoszexualitás szankcionálását is – Freud kivételével, aki elég homályosan értekezik a témáról –, amennyiben szükségesnek tartották, az orvosi–pszichoanalitikusi eszköztár felhasználásával, és nem pedig a törvény által, elzárással képzelték el. Modelljeikben a természettudományos magyarázatok mellett mindegyik szerző igyekszik érzékeltetni a szociokulturális háttér és a társas kapcsolatok fontosságát.

„Szexuális másság” a törvénytől

Mint láthattuk, az orvosi–pszichológiai–szexológiai művek szerzői leginkább a nemi érzés ezen típusának okait, megnyilvánulási formáit és esetleges gyógyításának, normalizálásának lehetőségeit keresték. Az új szemlélet pedig, ahogyan már utaltunk rá, nem maradt visszhang nélkül a jogtudomány területén sem, amely az újabb diskurzus megjelenésével a saját, nemi erkölcs védelmében játszott szerepét érezhette veszélyben.

A történet fonálát 1878-ban érdemes felvennünk, az ekkor bevezetett büntető törvénykönyv, ismertebb nevén a Csemegi-kódex (1878. évi V. tc.) a felnőtt férfiak kölcsönös beleegyezésével történő nemi érintkezést, mint a fajtalanúság egy formáját, elítélte. A kódex 241. §-a szerint a férfiak között véghezvitt fajtalanúság – ugyanúgy, mint az állatokkal elkövetett – a természetelleni fajtalanúság vétségét képezte, és egy évig terjedhető fogházzal volt büntetendő,⁴⁴ valamint az elkövető hivatalának elvesztését is eredményezte (250. §). A büntethetőség alapja a közszemérem

⁴³ FERENCZI, (1914). 29–36.

⁴⁴ Ha a tettes erőszakot vagy fenyegetést alkalmazott büntett végrehajtásához, öt évig terjedhető börtönnel, ha pedig a büntett a sértettnek halálát okozta, életfogytig terjedő fegyházzal volt büntetendő. Ezek már nem a vétség, hanem a büntett kategóriájába tartoztak. (1878. évi V. tc. 242.)

megsértése volt.⁴⁵ Ez azt jelentette, hogy a fajtalanságot csak akkor tekintették büntethetőnek, ha általa egyéb jogok, vagy a közérkölciség magasabb érdekei sérelmet szenvednek – ahogy azt az ismertetésre kerülő F. Gy. esetében is láthatjuk majd –, például mikor nyilvános térben folytattak homoszexuális kapcsolatot. A konzervatív jogászok közé tartozó Edvi Illés Károly is inkább az ilyen viszonyok nyilvánosságra kerülésében, és megbotránkoztató mivoltában látta a problémát, semmint magában a tettben.⁴⁶

A törvény szövege nem határozta meg pontosan a fajtalanság fogalmát. A jogi irodalomban a természet elleni fajtalanság körébe sorolták a nemi kényeztetés mindenfajta természetellenes kielégítését.⁴⁷ A szorosabb értelemben vett fajtalanságnak (*sodomia*) három esetét különböztették meg, úgymint a nemi közösülést állattal, azonos nemű személlyel, illetve különböző nemű személlyel, de természetellenes módon.⁴⁸ A bírói gyakorlat azonban közel sem mutatott ilyen egységes képet: egyes felmentő ítéletek tanúsága szerint az ítélőbíró kizárólag a nemi közösülés utánzásával vélte az elkövetési magatartást megvalósíthatónak, míg más ítéletek azt az álláspontot tükrözték, hogy a fajtalanság bármely, a nemi ösztön kielégítését irányzó cselekményben megnyilvánulhat.⁴⁹ Eördögh András a korszakban igen ismert törvényszéki bíró amellet foglalt állást, hogy a 241. §-a szerint a fajtalanság bűncselekménye minél szűkebben értelmezendő, kizárólag a *sodomia* és *paederastia* tartoznak a hatálya alá.⁵⁰

A 19. század második felétől Európa-szerte felerősödtek azok a hangok, melyek az állami beavatkozást a magánszférába – ennek értelmében a felnőtt férfiak közti, közös akarattal történő szexuális viszonyba – tarthatatlannak ítélték, és követelték a homoszexuális viszony büntethetőségének eltörlését.⁵¹

Az azonos neműek közötti kapcsolatok intézményes megkülönböztetése elleni küzdelem első hulláma német területen már a 19. század utolsó harmadában

⁴⁵ A miniszteri indoklás szerint: „A büntethetőség az erkölcsi érzület durva megsértésén, a természet rendjének észellenes mellőzésén, az emberi méltóság lealacsonyításán, s az egészség, valamint a testi s szellemi épség megromlásán alapulván: a beszámítás annál súlyosabb leend, minél inkább föltűnteti a büntett e mozzanatokát, s minél nagyobb a megbotránkozás, melyet az okozott.” EDVI ILLÉS, 1909. 296.

⁴⁶ „Nehogy tapintatlan föllépése által közbotrányt okozzon oly esetben, midőn a cselekmény még nyomtalanul elenyészett volna a bűzhoéd posványban, melyben keletkezett.” EDVI ILLÉS, 1909. 296.

⁴⁷ EDVI ILLÉS, 1909. 294–296.

⁴⁸ A fajtalanság egyes eseteit azonban nem vonták a büntetőjog hatálya alá, mint például az önfertőztetés (*onania*) és az élettelen eszközöknek felhasználását, mint szexuális segédeszközt. Emellett nemi különbségeket is tett a törvény: csak férfiak között véghezvitt közösülést (*commasculatio, paederastia*) tekintették büntetendőnek, a nők között elkövethető fajtalan cselekményeket nem vonta a büntetőjogi hatálya alá a törvényalkotó.

⁴⁹ EDVI ILLÉS, 1909. 294–296. A fajtalanságon belül a homoszexualitás kérdése azért is különösen fontos, mert szorosan összekapcsolódott a beszámíthatóság kérdésével is. A beszámíthatóság kérdésének korabeli vitájáról bővebben lásd: kötetünkben Nagy Zsófia tanulmányát; különös tekintettel a homoszexualitás és a beszámíthatóság kapcsolatára: STERN, 1891. 231–232; LAUFENAUER, 1893. 43–55.

⁵⁰ EÖRDÖGH, 1894. 4–6.

⁵¹ A téma szerteágazósága és a terjedelmi korlátok miatt munkánkban csak néhány fontosabb momentumot tudunk felvillantani a homoszexualitás jogi kálváriájáról. A folyamatról azonban részletesen tájékozódhatunk főként Takács Judit munkáiból. Lásd TAKÁCS, 2004; TAKÁCS, 2002; TAKÁCS–P. TÓTH, 2016.

megindult. Ennek háttérében az egységes német birodalmi büntetőtörvény 175. §-ának 1872. évi bevezetése állt, mely az akkoriban német viszonylatban szigorúnak számító porosz törvénykezés kiterjesztését jelentette. A jogrendszer egységesítése a szexuális „tolerancia” tekintetében néhány országrészben visszalépést jelentett. Több német állam ugyanis (például Bajorország vagy Hannover) a 19. század elején a férfiak között lezajló, önkéntes szexuális aktus büntetlenségét vezette be. A porosz rendszer kiterjesztése miatt bevezetett szabályozással szemben született egy – az önkéntes *sodomia* legalizálásnak szempontjából fontos lépcsőfokot képviselő – a német birodalmi gyűlés elé terjesztett petíció, amelyet a neves grazi pszichiáter Krafft-Ebing és a német büntetőjogi reformmozgalom zászlóvivője, Franz von Liszt büntetőjogász is aláírt. A petíció célja a német Btk. 175. §-ának eltörlése, illetve módosítása volt, hogy a *sodomia* csak olyan esetekben legyen büntethető, ha erőszakkal, közbotrányt okozó módon, vagy 16 éven aluli egyének ellen követték el. Az indítvány indokolása megemlíti, hogy már 1869-ben a legmagasabb német orvosi szaktanács tévesnek ítélte e cselekmény büntetését, és hivatkozott más európai, például francia és olasz gyakorlatokra, ahol a büntethetőség megszüntetése nem vont maga után káros következményeket, a homoszexuális kapcsolatok tömegessé válását illetően. Bár a német birodalmi gyűlés az 1898. évi december 12-én tartott tárgyalás alkalmával elvetette az indítványt, a benne foglaltak a magyar jogtudósok között sem maradtak reflexió nélkül. Vámbéry Ruzstem ügyvéd és kriminológus, aki ekkor még kezdő törvényelőkészítő jogász volt az Igazságügyi Minisztériumban, az indítvány túlzott radikalizmusa ellen foglalt állást, és a már korábban említett Edvi Illéshez hasonlóan Vámbéry is a közérkölcös védelme érdekében lépett fel. Véleménye szerint a törvény nem gyógyszer, mely a beteges hajlamokat orvosolja, de visszatart a hajlam érvényesítésétől. Edvi Illés úgy gondolta, hogy a közfelfogás, a nép jogérzete és a testi épség védelmének elve is indokolta a szankcionálást, főként a petícióban is felhozott érv miatt, miszerint időben és térben széles körben elterjedt problémáról van szó. Úgy vélte, hogy a bíró feladata körültekintően eljárni és mérlegelni az egyes eseteket, így megelőzve a nagyobb közbotrányt és meggátolva a megbecsült személyek és egzisztenciák meghurcolását.⁵²

Baumgarten Izidor tapasztalt büntetőjogászként felkérést kapott, hogy értekezzen e témáról a II. Országos Elmeorvosi Értekezleten 1902-ben. Az elmúlt évtizedekben elért orvosi eredmények, elméletek és a nemzetközi, illetve hazai jogi szabályozás tükrében igyekezett megvilágítani a problémát a bírák szemszögéből. Mint tapasztalt büntetőjogász, hangsúlyozta, hogy az ilyen nemi elhajlások az átlagos bíró számára idegen területnek számítanak, mely szükségessé teszi a szakértő bevonását is, ha megfelelő és elfogulatlan ítéletet akar hozni.⁵³ A szakértő bevonása azonban újabb nehézségekbe ütközik, mert – az egységes jogi állásponthez hasonlóan – egységes orvosi álláspont sincs a témában.⁵⁴ Baumgarten – látszólag mérlegelve a téma orvosi fejleményeit, figyelembe véve a veszületettségről szóló teóriákat – osztotta Vámbéry nézeteit, a fennálló szabályozást szükségesnek

⁵² VÁMBÉRY, 1897. 309.

⁵³ BAUMGARTEN, 1907. 340.

⁵⁴ BAUMGARTEN, 1907. 347.

és észszerűnek tartotta. Véleménye szerint „a Btk. nem is gyógyszer mely a beteges hajlamokat orvosolja, hanem ennek daczára visszatart a hajlam érvényesítésétől, épp úgy mint a Btk. nem adhat kenyeret az éhezőknek, kit az éhség lopásra ösztönöz, hanem csak visszatartja őt a lopástól”.⁵⁵ Bár tisztában volt a korszakban egyre inkább elterjedt, tudományosan indokolt felfogással (Krafft-Ebingre hivatkozik is művében), miszerint az azonos neműek vonzalma részben biológiailag kódolt tulajdonság, nem állt kifejezett empátiával kérdéshez – ahogyan az előbbi idézett, súlyos képzavarral élő hasonlatából is látszik. Azzal, hogy Vámbéry azt állította, hogy az állam szempontjából a homoszexualitás olyan, mint a szegénység, valójában azt is kifejezte, hogy ha már segíteni nem tud rajta, akkor inkább börtönök vagy más zárt intézmények falai mögött teszi láthatatlanná elkövetőit. Sokkal erősebben hatottak rá olyan, inkább tekintélyelvűnek mondható érvek, mint az, hogy a vallási alapokon nyugvó, követendő normákkal ez nem összeegyeztethető. Vámbéry nézőpontja ekkor még nem tükrözi későbbi polgári radikalista nézeteit. Konzervatívan gondolkozik a kérdésben, „a modern társadalmi viszonyoknak szükségszerű folyamánnya”-ként⁵⁶ kezelte a homoszexualitást, egyszerű „erkölcstelenségnek” beállítva azt. Ettől pedig minden rendes hazafi igyekezne megóvni a következő generációkat. Annál is inkább, mert ez hamarosan maga után vonná a férfiprostitúciót, amelynél szörnyűbbet – legalábbis szövege alapján így érezhetjük – a szerző elképzelni sem tudott.⁵⁷

Ennek ellentmondó érvelést találunk Fischer Ignác és Halász Zoltán műveiben. Fischer Ignác elmeorvos és törvényszéki szakértő a Magyar Jogászegyletben tartott előadást *A homoszexualitás és annak forensikus méltatása* címmel, amelyben egyértelműen a fennálló szabályozás ellen foglalt állást. Bár ő maga orvos volt, cikkében az igazságszolgáltatás „hivatalnokaként” szólalt fel. Érvrendszere szerint, mivel a homoszexuális cselekedetek mindkét fél beleegyezésével történnek, így sem lelkiileg, sem testileg nem szenvednek kárt a felek. Ráadásul, ha tevékenységük a nyilvánosságtól elzárt terekben zajlik, az államot sem károsítják meg, így nincs értelme büntetni.⁵⁸ Halász Zoltán is ugyanezekre az okokra hivatkozik, de éppen még azt is hozzáteszi, hogy a közerkölcs sérelmének csökkentésében a szabályozás enyhítése segítene igazán sokat, hiszen a téma így rögtön kevesebb publicitást kapna.⁵⁹ Ráadásul mindkét szerző igyekezett felsorolni és magyarázni a homoszexualitásról szóló biológiai elméleteket, ezzel is érvelve, hogy a homoszexualitás nem egy szándékos felforgató, így üldözendő magatartás.

A homoszexualitás körül a korszakban kialakult jogi vita szövegeit olvasva fel tűnhet az, hogy a törvényi szabályozás mellett és ellen harcolók érveiket különböző

⁵⁵ VÁMBÉRY, 1897. 310.

⁵⁶ BAUMGARTEN, 1907. 354.

⁵⁷ „Az állam opportunisticus tekintetéből nem reagálhat oly erkölcstelenségekre, melyek a modern társadalmi viszonyoknak szükségszerű folyamánnyai. [...] De passivitása által nem szabad alkalmat szolgáltatnia a természetelleni fajtalanság erkölcsi vagy szervezeti ragályának továbbterjesztésére, egy férfiuprostitúció kifejlődésére, legkevésbé arra, hogy az a függőség, melyet a társadalmi élet az egyik és a másik ember között létesít, felhasználtsék erkölcstelen vagy kóros állapotok terjesztésére, egész generációk testi és ethikai épségének aláásására.” BAUMGARTEN, 1907. 354.

⁵⁸ FISCHER, 1909. 32.

⁵⁹ HALÁSZ 1909a; HALÁSZ 1909b.

alapokon nyugvó indoklással igyekeztek megtámogatni, érdemi vita nem alakult ki közöttük, egymás érveire érdemben nem reflektáltak. Vámbéry Rusztem és Baumgarten a társadalom (fiktív) szemszögéből igyekeztek érvelni. Munkáikban – amelyekből kiténik, hogy tisztában voltak a homoszexualitásról forgalomban lévő orvosi eredményekkel⁶⁰ – a „közkerölcs védelme” volt a hívószó, és az azonos neműek vonzalmát mint a társadalmat megrontó erkölcsi fertőt értelmezték és tekintették büntetendőnek. Ezzel pedig az orvosi diskurzus szerint fizikainak vélt, természetből eredeztethető, és emiatt megváltoztathatatlansággal asszociálódó problémát egy társadalmi címkével – az *erkölcstelenséggé* nyilvánítással – igyekeztek felülírni. Így diszkurzív eszközökkel belekényszerítettek egy, a társadalmon kívülről eredeztethető problémát a szociális normák és a szankcionálhatóság terébe. Ezzel szemben Fischer Ignác és Halász Zoltán az állami büntetőhatalom korlátját jelentő egyéni önrendelkezés szempontjából értelmezték a kérdést – Vámbéryékhez hasonlóan, szintén figyelembe véve a korszerű biológiai elméletek megállapításait a homoszexualitás veleszületettségéről, szélesebb társadalmi hatást azonban nem tulajdonítottak a jelenségnek.

A homoszexualitás büntethetősége körül a századfordulón kibontakozó parázs vita, bár törvénymódosításhoz nem vezetett, és érvényben maradt a konzervatív álláspontot képviselő törvény, a korábban egyértelműen az azonos neműek kapcsolatát törvényen kívül helyező gondolatoktól mégis elmozdulás történt. És a következőkben láthatjuk, hogy ezekhez az elvekhez igyekeztek is visszanyúlni a Kommün idején.

A Tanácsköztársaság idején új elvek kerültek előtérbe a homoszexualitással kapcsolatban is. Bár azt, hogy a Budapesti Forradalmi Törvényszék elé kerülő, a forrásunkban szereplőhöz hasonló fajtalankodási ügyekben mi alapján született döntés, minden kétséget kizáróan nem tudjuk kideríteni, de két, látszólag egymásnak ellentmondó körülménnyel kell számolnunk. Először is, mivel a Tanácsköztársaságnak nem volt büntetőtörvénykönyve, így a már említett, Csemegi-kódex,⁶¹ és annak két évtizede viták alapját képező 241. §-a maradt érvényben a fajtalanosság szankcionálására, hozhattak tehát ez alapján ítéletet.⁶² Ezt azonban a korszakban – bár az események közbeszóltak – csak ideiglenes megoldásnak tartották, mindaddig amíg az új Btk. meg nem születik.⁶³ A közölt forrás szempontjából ez azért lényeges információ, mert – ahogyan azt már korábban említettük – pontosan a Kísérleti Kriminológiai Osztály szolgálta azt a célt, hogy a hozzá került ügyek tanulságait levonva, javaslatot tegyen az új Btk-ra, így itt elképzelhetünk a korábbi joggyakorlattól eltérő ítéleteket. Másrészt pedig az új rendszer célja az volt, hogy az igazságszolgáltatásban újonnan helyet kapó, már szintén említett munkásbírák – jogi ismereteik hiányában – bátran ítélkezzenek a törvénykönyvek helyett saját belátásuk és „proletárszolidaritásuk” szerint. Így a Csemegi-kódex ellenére az új rendszer elvei is érvényesülhettek

⁶⁰ Ezek egyébként a homoszexualitás veleszületett módja mellett is érvelnek, amellet, hogy a szerzett homoszexualitást is elfogadják. (VÁMBÉRY 1897; BAUMGARTEN 1907.)

⁶¹ Ez nem volt minden büntetőügy esetében így, például az alkoholtilalom miatt ebben a kérdésben egy merőben új szabályozást vezettek be már a Tanácsköztársaság korai időszakában.

⁶² A Csemegi-kódex alkalmazásának bonyolult helyzetéről lásd: NAGY, 2017.

⁶³ FÖLDVÁRI, 1971. 65; ERDŐDY, 1971. 58–62.

a döntéshozatalban.⁶⁴ Az ítélezésben azonban így sem mellőzték teljesen a jogi szaktudást, minden ügynél jelen voltak kirendelt vádbiztosok is, akik a korábbi ügyvédek, ügyészek, bírók közül kerültek ki.

Az említett új ítélezési elvekről a *Proletárjog* című hetilap hasábjairól, valamint Rákos Ferenc, a Budapesti Forradalmi Törvényszék vezetőjének 1920-ban írt *Revolutionäre Gerichtsbarkeit* című visszaemlékezéséből tájékozódhatunk. Ezek alapján a proletárállam formálódó joga nem tekintette büntetendőnek a férfiak közötti fajtalanságot, mert véleményük szerint „a cselekmény fajegészség szempontjából nem közveszélyes”,⁶⁵ és csak az egyéni egészség védelme szempontjától, tehát a nemi betegségek terjedése miatt kell rá odafigyelni. A cikk szerzője – a korábban említett Fischer Ignáczhoz és Halász Zoltánhoz hasonlóan – mindezt biológiai fejleményekkel indokolta: ennek értelmében a természet aberrációjával állunk szemben, „amelyet fajegészség szempontjából büntetni céltalan”.⁶⁶ Rákos Ferenc visszaemlékezése szerint ennek az elvnek eleget is tett a Budapesti Forradalmi Törvényszék.⁶⁷

A férfiszerelemmel kapcsolatos megengedő hozzáállás azonban a prostitúció kérdésében érzékelhető a leginkább. Ezt azért is érdemes szemügyre vennünk, mert a fajtalankodás mellett az orvospszichológus szakvéleményében szemérem elleni bűncselekmény elkövetését is felrója a vádlottnak, amely alatt nagy valószínűséggel a prostitúciót érthette (ez utóbbi tett azonban sem a fogolytörzskönyvben sem a Kísérleti Kriminológiai Osztály többi dokumentumán nem szerepel).

A prostitúció kérdésében az új politikai rendszer pontosan az öt megelőző rezsim fordítottjaként gondolkodott. Gyakran emlegetett tény, hogy a kommunista ideológia szerint a prostitúció a kapitalizmus folyománya és a nők kizsákmányolásának egyik eklatáns példája, hiszen a gyakorlat ekkor a védtelen nők vagyonos kéjencek számára történő felkínálásaként értelmeződött – ezt a korszak egyik ideológiai

⁶⁴ Ennek megvalósulása a gyakorlatban már egyáltalán nem volt ilyen egyértelmű és könnyű, ráadásul az országon belül területi eltéréseket mutatott. Nagy Szabolcs 2016-os monográfiájában a Tanácsköztársaságot időszakát vizsgálta Pápán; kifejtette, hogy nagyon nehéz volt olyan jogképzett embereket találni, akik nem voltak ellenségesek az új rendszerrel szemben (olyanok pedig még kevesebben voltak, akik támogatták azt), így vádbiztosként a Forradalmi Törvényszékek munkájában részt tudtak venni. Ráadásul, a Forradalmi Törvényszékek „laikus” tagjai sem voltak tipikusan „vérszomjas kommunista”-ként jellemezhetők. Így összességében több akadály is háruult a „szocialista szellemű” büntetések kiszabása elé. (NAGY, 2016. 96–107.) Ezzel szemben Rákos Ferenc a Budapesti Forradalmi Törvényszék elnöke egy 1963-as tanulmányában kifejtette, hogy a Tanácsköztársaság alatt semmilyen közösséget nem vállaltak a korábbi jogi rendszerekkel. „Amennyiben valamely régi jogszabály tartalma értelmi alkalmazást nyert, amely mindig az adott régi jogszabályra való hivatkozás nélkül történt, akár rendeletben, akár bírósági ítéletben, határozatban, ez az alkalmazás az új állam új jogszabályaként történt, amelynek semmi köze sem volt a megdöntött polgári államhoz és jogához.” RÁKOS, 1960. 133.

⁶⁵ FÖLDESI, 1919. 13.

⁶⁶ FÖLDESI, 1919. 13.

⁶⁷ RÁKOS, 1920. 21. Rákos Ferenc művének ezen részét Mályusz Elemér *A vörös emigráció* című munkájában pontosan a kommunista jogrendszer elgondolásából hozott elrettentő példaként idézi. (MÁLYUSZ, (1931). 18.)

alapját képező *Kommunista Kiáltvány* is kimondta.⁶⁸ A Tanácsköztársaság hatalmi rendszere sem támogatta a prostitúciót. Bár rendeletileg be nem tiltotta, de plakátkampányt folytatott ellene, valamint felvilágosító kiadványokat adott ki⁶⁹ és iskolai előadásokat szervezett⁷⁰ a kiszolgáltatott nők ellen irányuló burzsoá gyakorlat megfékezésére. Ellenben nem tartották ennyire veszedelmes dolognak a férfiprostitúciót. Szintén a rendszer egyik fő orgánumában, a *Proletárjog* hasábjain olvashatjuk, hogy ennek távolról sincsenek olyan veszedelmes következményei a társadalom szempontjából, mintha ugyanezt nő teszi, hiszen nem származik belőle gyermek.⁷¹

A közölt forrás alapján azonban nem feltétlenül lehetünk ezen megengedő hozzáállás megvalósulásában biztosak. Bár a forrásban szereplő ügy tárgyalásának irataira nem sikerült rálelnünk, F. Gy.-t „férfiprostituált létére” a vád alól valószínűleg nem mentik fel, hiszen a fogolytörzskönyv alapján csak a Tanácsköztársaság bukása után szabadul. Mindezeket mérlegelve további kérdések merülnek fel a Tanácsköztársaság elveit és megvalósult joggyakorlatát illetően, amelyek a későbbiekben további, mélyebb vizsgálatot igényelnének.

Összegzés

Zárásként szóljunk néhány szót arról, hogy az alább közölt forrás milyen frekvencián történeti problémák részletesebb feltárására adhat lehetőséget.

A forrást felhasználó kutatót még a szokásosnál is nagyobb forráskritikára biztatjuk: a Kísérleti Kriminológiai Osztály környezettanulmányai, és így F. Gy. esete sem fest teljes képet a vádlott személyiségéről, szociokulturális körülményeiről, bármennyire is ez volt megalkotóik célja. A környezettanulmányok az azokat létrehozó szociológus egy sajátos valóság konstrukcióját alkotják. A vizsgálandó bűntény szempontjából fontosabb életesemények nagyobb valószínűséggel kerülhetnek be a forrásba, mint annak szempontjából nem releváns tények. Így történhetett meg az, hogy F. Gy. esetében sem említi meg a környezettanulmány készítője, sem az orvospszichológus a vádlott tolvaj „karrierjét”, amelyet viszont a fogolytörzskönyvek alapján vázlatosan rekonstruálni tudunk,⁷² és amely a bűnözéstörténet számára fontos kiegészítő információ lehet. Ki tudja, vajon még mi maradhatott ki a szöveg megalkotása során? Ráadásul, a környezettanulmány felvételekor az egyes információkat önbevallásos alapon szerezték a vádlottól és a környezetében

⁶⁸ MARX-ÉNGELS, 1848. 19–50. August Bebel német szociáldemokrata *A nő és a szocializmus* című művében hasonlóan vélekedik, sőt még határozottabban fogalmaz, mint Marxék: ő a prostitúciót a polgári társadalom olyan intézményeivel emlegeti együtt, mint a rendőrség, az állandó hadsereg vagy az egyház, amelyek szintén a férfiak hatalmára épülnek. (BEBEL, 1919. 184–215.)

⁶⁹ Ilyen volt például a *Kommunizáljuk-e Zsófit?* című kiadvány, amely először felsorakoztatja azokat a sztereotípiákat, amelyek a korszakban a kommunistáknak tulajdonított „szabad szerelmet” övezte, majd ezeket egytől egyig megcáfolja, és igyekszik elmagyarázni az új politikai rendszer a nők helyzetéről alkotott szemléletét. (N. N., 1919.)

⁷⁰ A prostitúció elleni harc nem lehetett igazán sikeres, ha elhisszük Gratz Gusztáv 1935-ös művében leírtakat. Gratz állítása szerint egy 1919. július 4-én tartott éjszakai razzia során a vörös őrség ötvennégy 14–15 éves lányt vett őrizetbe prostitúcióért. (GRATZ, 1935. 115.)

⁷¹ FÖLDESI, 1919. 13.

⁷² BFL - VII.102.a - fogoly - 1913 - 2946; BFL - VII.104.a - fogoly - 1916 - 438.

élő személyektől, nem történt komolyabb háttérkutatás azok igazságtartalmát illetően. Így már az sem biztos, hogy azok az információk, amelyekből a szociológus megszerkesztette a végleges tanulmányt, a valóságot tükrözték. Ez a Kriminológiai Osztály dolgozóinak fejében is megfordulhatott, erre utal az „állítólag” és a „bemondása szerint” kifejezések gyakori használata.

Mindezek mellett érdemes figyelembe venni azt is, hogy bár az Osztály erőteljesen Ferenczi Sándor pszichoanalitikus tanaival összhangban jött létre, és az intézmény szellemisége sok szempontból a pszichoanalízis elveivel egy irányba mutatott, valamint a Tanácsköztársaság fennállása alatt az irányzat igen nagy szerepet kapott – és így a vizsgált anyag vizsgálata pszichoanalitikus szempontból kézenfekvőnek tűnik –, az ott dolgozó orvopszichológusok mégsem voltak mind pszichoanalitikusok. Rajtuk kívül ugyanis a Ranschburg-féle pszichofizikai módszer követői és a Moravcsik-féle konzervatív elme- és idegkörtani irányzat híveit találjuk a Kísérleti Kriminológiai Osztály dolgozói között. Jó okunk van azt hinni, hogy a forrásunkban szereplő F. Gy.-t vizsgáló dr. Rózsa sem a pszichoanalitikus irányzatot követte, hiszen nevét nem találjuk a Magyarországi Pszichoanalitikai Társaság névsorában, és szakvéleményében is igen kevés jelentőséget tulajdonít olyan, a környezettanulmányban feltüntetett, a pszichoanalitikusok által nagyra értékelt információknak, mint a pszichoszexuális fejlődést befolyásoló életesemények, a kisgyermekkorai családi traumák vagy a szülői bánásmód. A pszichoanalízisnek inkább ott lehetett nagy szerepe az Osztály munkájában, amikor a környezettanulmány kérdéseit összeállították: ezekkel ugyanis csupa olyan tényre kérdeztek rá, amelyek a pszichoanalízis szempontjából voltak alapvető fontosságúak. Mindezeket figyelembe véve azonban F. Gy. esetének elemzése számos társadalomtörténeti problémához szolgálhat adalékkul, jelen esetben csupán néhány ilyen, vizsgálható jelenségre hívjuk fel az olvasó figyelmét.

Először is, a gender-kutatások résztvevőinek figyelmébe ajánljuk a forrást. F. Gy. esete a női prostitúciót illetően a „kuncaft” szemszögéből világítja meg a kérdéskört. A férfi fiatal kora óta a bordélyházak állandó vendége volt, több prostituálttal szinte baráti kapcsolatot ápolt, valamint bordélyházi személyzetként, perditák szobáit takarította. Számos alkalommal megemlíti, hogy melyik nőnek mennyit fizetett, ami segíthet abban, hogy a prostituáltakat ne egységesen, hanem egy jövedelmileg tagolt társadalmi csoport tagjaként fogjuk fel. Ráadásul, a gyakori elképzeléssel ellentétben F. Gy. történeteiben a környezettanulmány alapján a prostituáltak – még a fiatal vidéki lányka is – nem egyszerűen elszenvedői a nekik fizető férfi akarátának, hanem gyakran ők maguk határozzák meg, hogy a bérükért mit szeretnének csinálni.

Emellett F. Gy. a „szolgáltatói” oldalon is tapasztalatokat szerzett. Férfi prostituáltaként gyűjtött élményeiről is faggatták az Osztály dolgozói, így a forrás a prostitúció témájának egy, a kutatók által gyéresebb forrásadottságokkal rendelkező, ritkábban vizsgált válfajába is betekintést enged. Kuncaftjairól a vádlott részletes leírást is ad, köztük jó néhány katonatiszttel folytatott viszonyáról. A fegyveres testületek tagjai gyakran az alapvető férfierővel, férfissággal asszociálódnak, azonban már a korszakban is nyilvánvaló volt a köreikben burjánzó homoszexualitás⁷³

⁷³ Többek között a szövegünkben már említett Ivan Bloch is foglalkozik a kérdéssel. (BLOCH, [1907]. 461–65.)

– amely a korszakban pontosan az ilyen hivatást űzők foglalkozásával ellentétesen, a férfiakban rejlő nőiesség szempontjából értelmeződött. Ez az összefonódás további vizsgálatra érdemes lenne.

A forrás szókimondása is a történettudomány szolgálatába állítható, hiszen a kultúrvakav városból vidékre, a felsőbb társadalmi rétegektől a lejjebb elhelyezkedők felé áramlását ennek köszönhetően – ráadásul egy igen sajátos területen, a szexuális szokások esetében – érhetjük tetten a szövegben. A forrás lejegyzői igyekeztek mindent a legapróbb részletekig leírni, mind a főhősünk szexuális tevékenységei, mind annak megindoklása tekintetében. Ezen részletes leírásokban többször felfigyelhetünk arra, hogy a nemi érintkezés bizonyos formáinak gyakorlását a F. Gy.-vel Nagyszécsényben érintkező prostituáltak és a vádlott kuncsaftjai is úgy igyekeznek indokolni, hogy „*Pesten az igen nagy urak ugyanezt teszik*”.

Végül, említést kell tennünk arról is, hogy F. Gy. ügyének dokumentumai a várostörténet-írás szempontjából is fontos adaléku szolgálhatnak. A különböző, normálistól eltérő szexuális viselkedésformák, az ezekre épülő szubkultúrák – amelyeknek férfiprostituáltként F. Gy. is része lett – erőteljesen a modern nagyvárosokhoz kötődtek.⁷⁴ A közölt forrás betekintést enged a homoszexuális szubkultúra sajátos térhasználatába, hiszen a város mint az azonos neműek vonzalmának színtere számos „bevett” találkahellyel bírt a saját nemük iránt vonzódók számára. Forrásunk alapján úgy tűnik, Budapest esetében ilyen jól ismert találkozási pont volt az EMKE kávéház környéke, amely ráadásul a város egyik legforgalmasabb közterülete volt, vagy a Rudas és Hungária fürdők, továbbá a városzerte megtalálható nyilvános vízzeldék, ahol F. Gy. is igen gyakran megfordult és kapcsolatba került kuncsaftjaival.⁷⁵

Felhasznált irodalom és rövidítések

BFL Budapest Főváros Levéltára

- | | |
|------------|---|
| XVI. 2. | Kísérleti Kriminológiai Osztály |
| VII.102.a. | A jogszolgáltatás területi szervei. Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék iratai. Fogolytörzskönyvek |
| XVI.3. | Tanácsköztársaság. Budapesti Forradalmi Törvényszék Fogházának iratai. |

Törvények

1878. évi V. tc. Forradalmi Kormányzótanács LXII. számú rendelete (1919.)

Sajtó

Proletárjog
Vörös Újság

⁷⁴ A városi térhasználatot ebből a szempontból vizsgáló munkák közül talán a legismertebb Matt Houlbrook *Queer London* című műve.

⁷⁵ A budapesti *queer* szubkultúráról, annak tereiről Perényi Roland kötetünkben szereplő tanulmánya részletesebb bemutatást ad.

Nyomatott források és szakirodalom

BANENES

- 2009 BANENES, Marks: Foucault sur l'histoire de l'homosexualité: Une théorie en trois temps. *La Revue*, (2009) 3.

BAUMGARTEN

- 1907 BAUMGARTEN Izidor: A nemi perversitás a büntetőjog szempontjából. In: *Büntetőjogi tanulmányok II.* 1907. 337–355.

BEBEL

- 1919 BEBEL, August: *A nő és a szocializmus.* Budapest, Kiadja a szocialista-kommunista munkások magyarországi pártja, 1919.

BLOCH

- [1907] BLOCH, Ivan: *Korunk nemi élete, tekintettel korunk műveltségére.* Budapest, Dante, 1909.

EDVI ILLÉS

- 1909 EDVI ILLÉS Károly: *A magyar büntetőtörvénykönyv magyarázata II.* Budapest, Révai testvérek, 1909.

EÖRDÖGH

- 1894 EÖRDÖGH András: A büntetőtörvény 241. §-áról. *Ügyvédek lapja*, 11. (1894) 38. sz. 4–6.

ERDŐDY

- 1971 ERDŐDY Emil: A magyar Tanácsköztársaság büntető törvényhozása. In: *A magyar Tanácsköztársaság államáról és jogáról (1919–1969).* Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara, 1971. (*Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécsi Publicata* 77.) 57–63.

ERŐS

- 2009 ERŐS Ferenc: Ferenci Sándor professzori kinevezése: háttér és kronológia. *Thalassa*, 20. (2009) 4. sz. 3–28.
- 2011 ERŐS Ferenc: *Forradalom és pszichoanalízis.* Budapest, Józsefvég, 2011.

ESZENYI – ZAHUCZKY

- 2008 ESZENYI Miklós – ZAHUCZKY László: Ferenci és kortársai a homoszexualitástól. *Thalassa*, 19. (2008) 4. sz. 87–100.

FERENCZI

- 1902 FERENCZI Sándor: Homoszexualitás femina. *Gyógyászat*, 42. (1902) 11. sz. 167–168.
- 1906 FERENCZI Sándor: A sexualis átmeneti fokozatokról. *Gyógyászat*, 46. (1906) 29. sz. 310–314.
- (1911a) FERENCZI Sándor: A homoszexualitás jelentősége a tébolyodottság kórtanában. In: *Lelki problémák a pszichoanalízis tükrében – Válogatás Ferenci Sándor tanulmányaiból.* Összeállította, sajtó alá rendezte és az előszót írta: LINCZÉNYI Adorján. Budapest, Magvető, 1982. 96–123.

(1911b) FERENCZI Sándor: Az anális zóna izgalma, mint a tébolyodottságot kiváltó ok. Adalékok a homoszexualitás és a tébolyodottság viszonyának kérdéséhez. In: *Lelki problémák a pszichoanalízis tükrében – Válogatás Ferenczi Sándor tanulmányaiból*. Összeállította, sajtó alá rendezte és az előszót írta: LINCZÉNYI Adorján. Budapest, Magvető, 1982. 193–198.

1914 FERENCZI Sándor: Bűntények lélekelemzése. *Szabadgondolat*, 4. (1914) 1. sz. 13–15.

1919 FERENCZI Sándor 1919: Pszichoanalízis és kriminológia. *Új Forradalom*, 1. (1919) 1. sz. 5–6.

FISCHER

1909 FISCHER Ignác: A homoszexualitás és annak forensikus méltatása. *Magyar Jogászegyleti Értekezések*, XXXVIII. (1909) 4. füzet. 347–379.

FOREL

[1905] FOREL, Auguste-Henri: *A nemi kérdés*. Budapest, Nova, 1906.

FOUCAULT

[1976] FOUCAULT, Michel: *A szexualitás története I. – A tudás akarása*. Ford.: ÁDÁM Péter. Budapest, Atlantisz, 2014.

FÖLDESI

1919 FÖLDESI Kálmán: A proletár állam büntetőjoga: különös rész. *Proletárjog*, 1. (1919) 2. sz. 13.

FÖLDVÁRI

1971 FÖLDVÁRI József: A Tanácsköztársaság büntetőpolitikája. In: *A magyar Tanácsköztársaság államáról és jogáról (1919–1969)*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara, 1971. (*Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécsi Publicata* 77.) 65–72.

FREUD

[1905] FREUD, Sigmund: *Három értekezés a szexualitás elméletéről*. Ford.: FERENCZI Sándor. Budapest, Animula, 2011. (*Sigmund Freud írásai* 9.)

[1910] FREUD, Sigmund: Leonardo da Vinci egy gyermekkori emléke. In: *Művészeti írások*. Sorozatszerk.: ERŐS Ferenc. Filum, Budapest, 2001. (*Sigmund Freud Művei* IX.) 119–199.

GRATZ

1935 GRATZ Gusztáv: *Forradalmak kora*. Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1935.

HALÁSZ

1909a HALÁSZ Zoltán: *A szemérem elleni bűncselekmények*. Budapest, Atheneum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat, 1909.

1909b HALÁSZ Zoltán: A szemérem elleni bűncselekményekről, különös tekintettel az erőszakos nemi közösülésre és a természet elleni fajtalanságra. *Magyar Jogászegyleti Értekezések*, XXXVIII. (1909) 5. füzet. 337–355.

HOULBROOK

- 2005 HOULBROOK, Matt: *Queer London: Perils and Pleasures of the Sexual Metropolis, 1918–1957*. Chicago, University of Chicago Press, 2005. (*The Chicago Series on Sexuality, History, and Society*)

KÁDÁR

- 1959 KÁDÁR Imre: Országos Kísérleti Kriminológiai Intézet a Tanácsköztársaságban. *Jogtudományi Közlöny*, 14. (1959) 9. sz. 472–486.

KRAFFT-EBING

- [1886] KRAFFT-EBING, Richard von: *Psychopatia Sexualis különös tekintettel a rendellenes nemi érzésre*. A XIII. bővített és javított kiadás után magyarra fordította Dr. S. K. M. Budapest, Novák Rudolf és Tsa, 1906.

KURIMAY

- 2012 KURIMAY Anita: *Sex in the “Pearl of the Danube”: The History of Queer Life, Love, And its Regulation in Budapest, 1873-1941*. PhD Dissertation, New Brunswick, Rutgers, 2012.

LAUFENAUER

- 1893 LAUFENAUER Károly: Kétes elmeállapotok a törvényszék előtt. *Magyar Jogászegyleti Értekezések*, 92. (1909) 3. füzet. 43–55.

MÁLYUSZ

- (1931) MÁLYUSZ Elemér: *A vörös emigráció*. Budapest, Attraktor, 2006.

MARX – ENGELS

- [1848] MARX, Karl – ENGELS, Friedrich: *A kommunista kiáltvány*. Ford.: SZABADOS Sándor. Budapest, Népszava Könyvkereskedés, 1919.

MORAVCSIK

- 1897 MORAVCSIK Ernő Emil: *Gyakorlati elmekórtan*. Budapest, Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat, 1897.
- 1912 Moravcsik Ernő Emil: *Elmekór- és gyógytan*. Budapest, Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat, 1912.

N.N.

- 1919 N.N.: *Kommunizáljuk-e Zsófit? Oktató írás a szabad szerelemről és egyről-másról, amit tudni illik és muszáj is az asszony népnek*. Budapest, Közoktatásügyi Népbizottság kiadása, 1919.

NAGY

- 2016 NAGY Szabolcs: *Muli püspök temet. Tanácsköztársaság Pápán*. Pápa, Jókai Mór Városi Könyvtár, 2016.
- 2017 NAGY Szabolcs: A Csemegi-kódex hatályosságának kérdései a Tanácsköztársaság forradalmi törvényszékei előtt lefolyt büntetőperekben. In: *Doktoranduszok Fóruma*

Miskolc, 2016. november 17. *Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa*. Szerk.: SZABÓ Miklós. Miskolc, Miskolci Egyetem, 2017. 271–276.

NEUMANN

- 1919 NEUMANN Antal: Az orvopszichológus szerepe az igazságszolgáltatásban. *Proletárjog*, 1. (1919) 13–14. sz. 91–93.

RÁKOS

- 1920 RÁKOS Ferenc: *Revolutionäre Gerichtsbarkeit*. Wien, Verlag der Arbeiter Buchhandlung, 1920. (*Probleme der Proletarischen Revolution* 4.)
- 1963 RÁKOS Ferenc: Néhány gondolat a Tanácsköztársaság államáról és jogalkotásáról. *Jogtudományi Közöny*, 18. (1963) 3. sz. 129–134.

STERN

- 1891 STERN Béla: A sexualis perversitások egynémelyike psychopathologicus és törvény-széki szempontból. *Gyógyászat*, 30. (1891) 22. sz. 231–232.

SZIRMAY

- 1919 SZIRMAY István: Adatok a Budapesti Forradalmi Törvényszék működéséről. (1919. március 26 – 1919. június 10.). *Proletárjog*, 1. (1919) 11. sz. 78–80.

TAKÁCS

- 2002 TAKÁCS Judit: Az intézményesített diszkrimináció vége? *Fundamentum*, 6. (2002) 3–4. sz. 73–81.
- 2004 TAKÁCS Judit: *Homoszexualitás és társadalom*. Budapest, Új Mandátum, 2004.

TAKÁCS–P. TÓTH

- 2016 TAKÁCS JUDIT – P. Tóth Tamás: Az „Idegbizottság” szerepe a homoszexualitás magyarországi dekriminalizációjában. *Socio.hu*, 6. (2016) 2. sz. 209–223.

TRÁDLER

- 2015 TRÁDLER Henrietta: Angyalcsinálás és ideológia: Magzatelhajtás a Tanácsköztársaság idején. In: *A test a társadalomban: a Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület 2013. évi sümegei konferenciájának kötete*. Szerk.: GYIMESI Emese – LÉNÁRT András – TAKÁCS Erzsébet. Budapest, Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület, 2015. (*Rendi társadalom – polgári társadalom* 27.) 282–294.
- 2016 TRÁDLER Henrietta: *A cselédség és kriminalitás a századfordulós Budapesten*. MA szakdolgozat. Budapest, ELTE BTK, 2016.

VÁMBÉRY

- 1897 VÁMBÉRY Rusztem: A Btk. 241. §-a ellen. *Jogtudományi Közöny*, 32. (1897) 39. sz. 309–310.

Kr. 2818/919 szám
 Forr. 2236/1919. számhoz.

Előadó: Dr. Dobrai
 Orvos: Dr. Rózsa

F. Gy. 35 éves napszámos,
 fajtalanság vétsége.

F. Gy. 35 éves, nagyszécsényi /:Nógrád megye/ születésű /szül. évét, hónapját és napját nem tudja:/ 1910 óta lakik Budapesten, azelőtt Nagyszécsényben, Losonczon, Balassagyarmaton, Ipolyságon, Esztergomban tartózkodott. A volt 16 honvéd gyalogezredben 2 hónapig póttartalékos volt, de alig volt kiképzés alatt, mert gyermekkori fejsérülése következtében gyakran fellépő fejfájásai miatt nagyrészt a betegállományban volt. E miatt, és szívgörcsei miatt alkalmatlannak minősítették a háborúban is. 1 ½ év óta Budapesten, a Vármegye utca 9. szám alatt perditák szobáit takarítja, naponként és lakásonként 20 koronát kapott, a mellett még apróbb szolgálatokért külön jutalmazták, s a fennmaradt ételeket is megkapta. A leányoktól 2-3 hetenként kéri el a pénzt, nem meri azt magánál tartani, mert egy ízben kirabolta őt 2 útonálló azon ürüggyel, hogy megvizsgálják nincs-e nála bomba, ők titkos rendőrök. Csak százig tud rendesen számolni, írni, olvasni nem tud, ezért a pénzét sem maga kezeli, hanem hazaviszi időnként édes anyjának, aki részére postatakarékpénztárba teszi. Hazulról azután élelmet hoz fel, a melylyel a pesti élelmezését kiegészíti mert az kevés számára. Amíg Sándor bátyja Pesten tartózkodott, az kezelte a keresetét, s juttatta haza. Megelőzőleg kőműves segédmunkás /:téglahordó/ volt, azelőtt pedig fűszerüzletben volt házi szolga.

Terhelt édes atyja jelenleg körülbelül 75 éves, iszákos ember, durva, türelmetlen természetű, korlátolt ismeretekkel. Iszákossága miatt terhelt édes anyja nem akart hozzá feleségül menni, de szülei követelték, s ezért sok civődás is volt terhelt édes anyja, s a mostoha anya között, s bemondása szerint egy alkalommal utóbbi úgy ütötte fejbe terhelt édes anyját egy tészta nyújtófával, hogy orvos varrta össze, a sebforradás még most is látszik. Végül is az egész falu sajnálkozása mellett, szülei férjhez kényszerítették a leányt. Soha nem éltek boldog családi életet, a férj durván bánt az asszonnyal, meg is rugdalta, állítólag ilyen sérülés következtében van már több mint 10 éve nyitott seb a lábán, amely azonban valószínűleg tuberkulotikus⁷⁶ eredetű. Terhelt édes anyja 9 gyermeket szült, akik közül 3 kis korában meghalt, 3 fiú és 3 leány életben van. A 39 éves Sándornak, a 37 éves Ödönnek, terheltnek, a körülbelül 30 éves Ilona, s az otthon tartózkodó körülbelül 20 éves Jolán nővérüknek nyakán akrofulotikus sebhelyek vannak, ezenkívül Ödönnek, Ilonának és Jolánnak ujaiban csontszu⁷⁷ van. A gyermekek otthon rendes ellátásban voltak, édes apjuk könyvkötéssel foglalkozott, imakönyvekkel, s papírneműekkel állandóan vásárokra járt, jól keresett. 3 háza, földjei, 2-3 tehene volt. A testvérek közül Sándor a legidősebb fiú, s Ilona a legidősebb /:30 éves:/ leány még a háború

⁷⁶ A tbc-fertőzés ritkább megnyilvánulási formája. A bőrön, a száj és a nemi szervek nyálkahártyáján kialakult fertőzést értjük alatta.

⁷⁷ Ide tartozik minden súlyos csontbetegség: csontrák, a csontritkulás normálistól való eltérése, mindenféle csontelhalással járó betegség; csontvelőgyulladást követő csonthártyagyulladás, csontelhalás. Nem tudjuk pontosan, hogy a forrásban szereplő Jolán melyikben szenvedett.

előtt Amerikába mentek, s azóta is ott élnek. Ödön Pesten tartózkodik, asztalossegéd, aki azonban nem folytatja jelenleg a mesterségét, hanem kifőzésben segítkezik. Kissé nehézkes gondolkodású, korlátolt ismeretekkel rendelkező egyén, kinek érdeklődési köre csak a közvetlen környezetére, a vegetatív életre terjed ki.

Terhelt anyai ágon való nagyatyja erősen iszákos volt, s ugyancsak iszákosak voltak terhelt édes anyjának testvérei is.

Terhelt rendes időben született, 6-ik gyermek. Édesanyja táplálta. Állítólag 3 hetes korában havas téli délelőtt akkor édes anyja fürdette meleg vízben édes apja felkapta a teknőből, s az ablakon keresztül kihajította a havas udvarba, úgy hogy utána nagy lázban feküdt, és számárhurotos⁷⁸ volt. 7 éves korában az épülő pincébe esett le 3 méter magasságról, fejfelé előre s koponyáját egy a pincében élével felfelé fekvő ágyfejsze megsértette. Balassagyarmatra vitték kezelés végett bevarrták a sebet 3-4 hónapig volt ottan, s mikor az orvosok hazabocsájtották, kijelentették, hogy sohasem lesz épelméjű. Bemondása szerint 10 éves korában játszásban kiizzadva havas hideg téli napon kalap nélkül a szabadba ment, sokáig tartózkodott künn. Megfázott, s fejtífuszt⁷⁹ kapott, amelyben 1 ½ hónapig feküdt. Később számárhurutja is volt. Túlságosan félnék természetű volt, gyermekkorában félt is egyedül maradni, úgy, hogy édes anyjával aludt, majd mikor nagyobb lett, akkor az ágy mellett lévő díványon aludt. Édes apjától nagyon félt mert az goromba ember volt, gyakran ok nélkül is verte, kergette. Testvérei sem szerették, állandóan kergették, gúnyolták. Pajtásai nem voltak egyedül félrevonulva szeretett játszani, zárkózott volt. A nagyszécsényi elemi iskolába 6 évig járt, de az alatt sem tanult meg írni, olvasni, a fejszerűlése után a tanítónak nem volt türelme terhelttel foglalkozni, mert nehézkesen dadogva beszélt, s nem értették meg őt. Ezért aztán otthon tartózkodott, 9-10 éves korától édesapja könyvkötészetében is foglalkozott. Ebben az időben terhelt egy réz 4 krajcáros nyelt le, a segítségére siető két orvos csontfogóját⁸⁰ is magába törte, a 3-ik orvos kivette az előző két orvos szerszámait, de a négy krajcáros benne maradt, a házi orvosuk ajánlatára nem is vették ki, 3 napig főtt burgonyát etettek és tejet itattak vele, 2-3 hónapig nem volt szabad eceteset enni s a házi orvos véleménye szerint a pénz el fog benne emésztődni. Kb. 2 hónapra az eset után észrevették hozzátartozói, hogy terhelt igen nagyétű lett. A szülők bírták élelemmel, mert jó módban voltak. Kb. 3-4 évig volt a könyvkötészetben, csak lapszám szerint tudta összekötni a könyveket, szövegszerinti folytatásokban nem, mert elolvasni nem tudta.

13 éves volt, mikor az istálló melletti szénatartóban látta, hogy a cselédjükkel egy legény közösül. Csinos lány volt. F. is szeretett körülötte legyeskedni, s felhívta őt, hogy vele is közösüljön, különben elmondja mindenkinek, hogy a legénnyel rajtacsípte. A leány engedett a felhívásnak s néhány nap múlva F. is közösült a leánnyal, melyet egy párszor ezután megismételt. A leány azután megbetegedett elment egy más vidékre haza. Akkortájt látta egy másik gyerektől, hogy onanizál, ő is megpróbálta, mert élvezetet okozott s nem volt lányismeretsége, tehát azt üzte.

⁷⁸ Más néven számárhögés. Leggyakrabban gyermekeket megtámadó, fertőző betegség, amelyet görcsös köhögési rohamok és hányás kísér.

⁷⁹ Más néven agyhártyagyulladás.

⁸⁰ Fogóféle sebészi eszköz, amit főleg csontdarabok és idegentestek eltávolítására használtak.

Ebben az időben egy náluk külön szobában albérletben lakó községi hivatalnok behívta őt a szobába, s F. nemzórészét szopta. Ezután felhívta F-et, hogy most ő szopja a péniszét. F. kezdetben húzódozott, de mert már a szobaúr pénzt adott neki, megtette, az ondócspepeket kiszopta, száját kiöblítette. Ez eset után néhány nap múlva megint behívta a szobaúr F-et, ő maga lefeküdt, magára fektette F-et, és egymás péniszét kölcsönösen szopták, mindaddig amíg az eiaculatio be nem következett. Ezért a szobaúr egy drb 50 koronást adott. Időnként ismétlődtek ezek az esetek, noha néha aztán adott a szobaúr 50 koronát, amit F. mindenkor az édesanyjának adott át. Édes anyjának feltűnt ez a nagyobb összeg, kérdezte is F-et a szobaúrtól miért kapja, illetve adja, a szobaúr kijelentette, hogy gyakran küldözgeti F-et, mindenüvé, s nem akar ezért apránként borraivalót adni, hanem egyszerre ad neki egy nagyobb összeget. A szobaúr jómódú családból származott, a hivatalnoki fizetésén kívül is kapott hazulról pénzt, F. ment gyakran a póstára a pénzért, az átvételi elismervényt azonban mindig a szobaúr írta alá, mert F. írni nem tudott. Kb egy évig lakott ott a szobaúr, s addig tartott közte és a 13 éves F. között ez a „viszony”.

Közben F. megismerkedett egy nagyszécsényi parasztlánnyal, ki körülbelül hasonló korban volt, mint ő azzal közösült, azután egy darabig viszonyt is folytatott vele. A leány szívesen közösült vele, a nagyszécsényi várkertbe jártak, s ott történt a nemi érintkezés. Ez a viszony néhány hónapig tartott, s gyakran találkoztak.

14 éves lehetett, mikor a szomszéd cselédjével megismerkedett, azzal közösült, s kb. egy évig viszonyt folytatott. Mikor a cseléd férjhez ment, bordélyházba kezdett járni, s édes anyjától kért mindig vasárnaponként más ürügy alatt arra a célra pénzt. Kb. 16-17 éves lehetett, mikor a nagyszécsényi bordélyházban azt kívánta egy kéjnőtől, hogy a penisét szopja ki, amit az meg is tett, azzal a feltétellel, hogy F. viszont az ő nemzórészét nyalja. F. ezt meg is tette, és nagyobb élvezetet okozott neki, mint a nagyszécsényi szobaúr péniszének kiszopása.

Közben, ha kevés pénze volt, cigány leányokkal közösült, akiknek 2-3 „hatost” vagy „bagót” kellett csak adni. Kb. 16 éves korában észrevette, édesapja, hogy 100 kötetnyi könyve hiányzik, kb 400 korona értékben. Minthogy 2 darabot terheltnél találtak, édes anyja őt vette gyanúba, volt egy csendőrparancsnok ismerősük azzal ijesztgették terheltre, vallatták s megállapítást nyert, hogy terhel könyveket részint leányoknak osztogatta a templom előtt, hogy őt szeressék, részint eladta azokat, hogy összesen nyilvánosházba járhasson, cukrokat pántlikákat vásárolhasson, a falubeli leányoknak. Ekkor látták otthon róla, hogy a leányokért él hal. Ekkor már nem volt édes apja könyvkötészetében hanem előbb kőműves inas volt, majd a köteles mesterséget kezdte tanulni, azonban sehol sem volt maradása, nem tűrte, hogy neki a segédek parancsoljanak. A kőműveseknél csak a leányokkal akart maltert hordani, kijelentette, hogy a férfiakkal nem dolgozik. Később Nagyszécsényben a szezonban különböző gazdaságokban dolgozott, a csépléseknél szalmát hordott, /de csak a leányokkal/ s így keresett mindig néhány koronát, amit nagyrészt leányokra költött, mert ellátása volt otthon. Télen otthon segített a gazdaságban. Az egyik nagyszécsényi gazdaságba látott egy cselédleányt, amint rizsporozta és festette az arcát, ettől kezdve ő is púderezzi és festi magát, különösen, ha a templomba megy. Gyakran járt templomba, néha naponként is.

18 évesen korábban megismerkedett egy cselédleánnyal, akivel minden este közösült, kb egy éven át. Külön szobája volt a leánynak, senki sem zavarta őket.

20 éves korában összekapott az édesapjával, el kellett mennie hazulról. Losoncra került, ahol kőműves napszámos munkával foglalkozott kb 2 ½ évig a szezonban, télen át pedig otthon tartózkodott. Naponként 2 koronát keresett. Ekkor minden szombat este hazament, Nagyszécsénybe, 1 óra alatt ott is volt, otthon rendszerint elment a nyilvános házba. Vasárnap visszajött Losoncra, akkor ott is elment a nyilvánosházba. A nagyszécsényi nyilvános házban az egyik Pestről odakerült leány felhívta a figyelmet arra, hogy Pesten az urak nyalni szokták a nemzőrészét, s a leányok pedig a férfiak péniszét szopják. Felszólította F-et, hogy ők is így élvezzenek. F. kijelentette, hogy ha a leány rendesen kimossa, a hüvelyét, akkor szívesen nyalja azt. A leány ezt meg is tette akkor lefekvéskor úgy helyezkedtek el, hogy F.-nek a feje a leány lába közé került, a lábai pedig a leány fején túl voltak, s F. péniszét a leány szájába lógatta. Az aktus addig tartott, míg F.-nél a magömlés be nem következett, azután tovább cirógattak és kiki hol a száját hol a nemzőrészét csókolta a másiknak, mindaddig míg a második erekciós állapot nem következett be, amikor is normálisan közösültek. Máskor is ha Nagyszécsényben volt F. s ezzel a leánnyal közösülhetett, az mindig a fenti módon történt, ilyenkor 6 koronát fizetett. Később kiment ez a leány a bordélyházból, a nagyszécsényi egyik kávéházba szegődött, pénztárosnőnek ott a kávéház mellett külön szobája is volt, s gyakran eljárta oda vasárnaponként vacsora után feketére, megvárta míg a kávéházat becsukják, s akkor bement a leánnyal a különszobájába s ott 2 órán át a fenti módon fajtalankodtak, illetve közösültek. Ha a leánynak másik olyan vendége volt, akit F. előtt előnyben részesített, akkor lement a nyilvános házba. Itt rendes körülmények között borralalóval együtt 3 koronát költött.

Egyéb szükségletre keveset költött, Losoncon édesapjánál nővérénél és sógoránál a hintófényezőnél lakott, nem kellett semmit az ellátásért fizetni, s amellet otthonról Nagyszécsényről is hozott mindig ennivalót, ha hazament. A téli szezonban otthon tartózkodott, édesapjának segített. Losoncról Balassagyarmatra ment, kiváltotta a cselédkönyvét, s elszegődött háziszolgának a Magyar Király szállodába. Ott kb 1 évig volt. Innen is hetenkint hazajárt, s vasárnap reggel ment el és este jött vissza. A szállodában sok borralalót kapott kapunyitásokért és egyéb kapus szolgálatokért, s hetenkint 3-szor járt nyilvános házba s minden egyes alkalommal kétszer közösült.

A szállodai szolgálat után a szezonban kőműves napszámos lett kb 1 ½ évig, míg a téli szezonban otthon tartózkodott. Balassagyarmatról az Ipolyságra ment, házi szolgának, 5 hónapig volt egy nagybirtokon majd midőn ezt eladták, egy kertészhez ment házi szolgának Esztergomba, ahol kb 2 évig volt állásban, s keveset keresett. Leányismeretségeket sehol sem mert kötni, félt a legények bosszújától, nyilvános házba elégitette ki nemi szükségleteit, mikor kőműves volt, s jól keresett 3-szor, egyébként pedig kétszer hetenkint s minden alkalommal kétszer közösült. Társaságba nem járt, barátai nem voltak, itallal dohánnyal mérsékeltlen élt, vallásos volt, igen gyakran járt templomba. A gyermekkori fejsérülése óta gyakran voltak szédüléssel fejfájásai, ilyenkor minden elsötétül előtte, s elvágódik. Ez a szédüléssel állapot egy-egy óráig tart. Nehezen tud számolni, ezzel Esztergomban vissza is élt a gazdája, megrövidítette a fizetésnél ezért kilépett szolgálatadójától, s Pestre jött, hogy itt lakó bátyja Sándor és annak felesége anyagi kérdésekben segítségére legyenek. Ezekhez is ment lakni, s ezek aztán fűszerüzletben szereztek neki házi szolgai alkalmaztatást.

Szolgálati helyén minden munkát meg a női munkákat is elvégezte, kevés szabadideje volt, keveset kapott enni, s ezért 2 ½ hónap múlva egy péküzletbe szegődött kifutónak, de itt a vendéglők, kávéházak, ahova péksüteményeket, kenyeret stb. szállított, megkárosították, mert irni olvasni számolni nem tudott, s kevesebbet fizettek mint amennyit szállított. Az így előálló hiányokat pedig az amúgy is csekély fizetésből vonta le a főnök, a hó végén. Sógornője ennél fogva 1 ½ év múlva ismét fűszerüzletben helyezte el, háziszolgának, ahol egy alkalommal padlósúrolás közben rozsdás szög ment a bal középujába, az egész karja erősen megdagadt, s 5 nap múlva operálták, egy ideg megsérült, s azóta ez az ujjja befelé görbülve meg van meredve. A műtét előtt s azután is tovább dolgozott a fűszerüzletben fát, szenet hordott ki, a piszkos munka következtében inficiálódott⁸¹ a seb, vadhús keletkezett rajta, sebláz gyötörte, a Szt. István kórházba kellett vinni, ahol a sebet lápiszszal⁸² égették s kb. 2 ½ hónapig volt benn kezelés alatt. Kórház után kb. 3 hónapon át még háziszolga volt, majd édesanyja hívására haza ment Nagyszécsénybe és a gazdaságban segített. Édes anyja otthon akkor súlyos beteg volt, iszákos édesapja mint mindig durva volt az édes anyjához, nővérei nem voltak otthon elkelt otthon a dolgos kéz. A gazdasági munkák befejezése után ismét Pestre került, 6 hónapig egy cukrászdában volt kifutó, majd az üzlet megszűnése után a nyári szezon alatt kőművessegéd munkát végzett később pedig takarítást vállalt a fent már említett helyen. Az egyes alkalmaztatási helyeken kapott keresetet hazulról hozott, vagy nővérei útján kapott élelmezéssel javította. Fennmaradó pénzt ruházkodásra, kéj-nőkre, mozgószínházra költötte, s mellett szorgalmasan járt templomba mindig vallásos volt.

Ha a borraivalókból néhány koronát össze tudott gyűjteni, akkor többször is, elment a kéjnhöz. Barátai nem voltak, társaságba – fivérének, sógornőjének, s nagybátyjának társaságán kívül – nem járt. Ha pénz híján nem tudta nemi vágyait elegendőképpen kielégíteni, akkor onanizált, s ilyenkor nem várta meg míg pénisz-e erekciós állapotba került hanem petyhüdt állapotából izgatta fel. – Már kb 2 ½ éve volt Budapesten midőn egy ízben a Dohány utca és Erzsébet körút sarkán lévő vizeldében egymás mellett vizeltek terhelt és egy jól öltözött úr, átnézegettek egymás peniszére, a jól öltözött úr felhívta F-et fogja meg a peniszét és játszon vele, ő is megfogja F-et, mert annak szép nagy penisze van, s játszani fog vele. Az idegen meg is csókolta F. peniszét és felhívta azt, „szopják ki” kölcsönösen egymás hímvesszejét. F. szabadkozott, mondotta, hogy ott megláthatja valaki, s megbüntetik őket. /Onnan tudta, hogy a fajtalankodás büntethető, mert a Nagyszécsényben náluk lakó pesti úr mondotta, hogy vigyázni kell, mert ha valaki megtudja, hogy ők egymás peniszét szopják, megfogják őket büntetni./ Ki mentek egy sötétebb mellékutcába, kb. 12 óra éjfél volt, ott egy kapu aljban az idegen leterítette a kabátját, lefeküdt, F. ellenkező elhelyezkedéssel ráfeküdt, illetve reaguggolt, úgy hogy szájával elérhette az idegen peniszét a sajátját pedig belelógatta az idegen szájában. Előzőleg menés közben már felizgatták egymást, kölcsönösen fogdosva a peniszeiket, amikor a jelzett kapualjhoz jutottak, már mindkettő penisze erekciós állapotban volt. Az első ejaculatio után tovább csókolgatták kölcsönösen

⁸¹ Más szóval fertőződött.

⁸² Ezüstnitrát, melyet sebek fertőtlenítésére használnak.

a nemzőrészeket, simogatták becézték, mindaddig míg másodszer is erekciós állapotba került, s akkor ismét kiszopták. A második aktus után felkeltek, az idegen 20 korona borralalót adott s kérte F-et, hogy három nap múlva ismét találkozzanak a fenti piszoirnál. F. azonban félve a büntetéstől, s attól, hogy ha kitudódik az eset, a szüleire, valamint pesti hozzátartozóira szégyent hoz, nem ment el a találkára. Ez eset után kb. egy hónappal az Erzsébet körúton sétált, 5 óra délután lehetett, nézte a kirakatokat, s akkor egy főhadnagy állott melléje, s azt mondotta halkán, hogy hajlandó lenne-e az ő peniszét kiszopni, Pesten igen nagy urak ugyanezt teszik. F. szabadkozott, mondotta fel, mert azt büntetik is, és amellet mindenütt detektívek figyelik az embereket, s lehetséges, hogy a főhadnagy is egy ilyen detektív. A főhadnagy megnyugtatta őt, hogy ő nem az, s bátorításul 100 koronát adott át F-nek, utóbbi a pénzt elfogadta, mentek együtt egy darabig nyúlkáltak egymás peniszei után, fogdosták, majd a főhadnagy bevezette egy a Baross utca és Kőrut sarkán lévő kávéházba, ott egy függönnyel elzárható fiülkébe mentek, a főhadnagy vacsorát és rumost teát rendelt a függönnyt behúzták, s a nadrágnýílánson keresztül fogdosták egymás peniszét, teázás után csókolódtak is tovább azonban nem mentek, a főhadnagy mondotta, ott nem lehet semmit csinálni, jöjjon el F. a lakására. El is ment F. ott a főhadnagy húst süteményt adott neki, s teákat főzött, kb 5-5 csészével ittak, s egymás peniszeiket cirógatták, csókolgatták, s mikor erekciós állapotba került, teljesen levetkőztek, az ágyba feküdtek le, a főhadnagy feküdt alul, F. felül ellentétes irányban úgy hogy kinek kinek penisze a másik szájába került, s addig szopták, míg a magómlés be nem következett. Az első aktus után ismét teáztak, ismét izgatták egymást, s az erekciós állapot bekövetkeztekor ismét lefeküdtek, s fenti módon izgatták egymást a magómlés bekövetkeztéig. Ez után felöltözkdtek, a főhadnagy villamoson hazakísérte F-et, felírta utóbbinak címét, fényképet is kért és kapott tőle, s mondotta, hogy majd máskor is eljön érte, várni fogja a lakás előtt. Kétszer el is jött de F. nem ment a lakására, félt az esetleges rajtakapástól, a büntetéstől, s attól, hogy hozzátartozóira „szégyent hoz”. A főhadnagytól kapott pénzen cipőt, ruhát vett, s a kéjnököt látogatta, s mikor pedig pénze nem volt, s a penisze erekciós állapotban volt, akkor onanizált. Kb. 3 héttel a főhadnaggal való eset után, ismét az egyik vizelőbe melléje került egy jól öltözött úr, átnézegetett a F. peniszére, s odasúgta „magának szép nagy van szeretném kiszopni”. F. szabadkozott, félt a detektívektől, meg is mondotta azt az idegennek, de az mikor a vizeldéből kimentek, megnyugtatta őt, hogy tőle nem kell tartania, egy hivatalban van alkalmazva, s nem tudja meg senki. Megfogta F. kezeit s úgy húzta maga után biztatta hogy csak jöjjon, meg fog érte jól fizetni, s becéző szavakat súgott a fiülébe, mondván, szereti F-et „jól fog vele élvezni, ne féljen.” F. végül engedett a hívásnak, az idegen elvezette a Rudas fürdőbe, ott egy szalon fürdőt váltott, bementek, megfürödtek, a vízben fogdosták egymás peniszét, csókolgatták is azt, s mikor erekciós állapotba került, kimentek lefeküdtek, a fent már körülírt módon, a pamlagra, s addig szopták kölcsönösen nemző tagjaikat, míg a megómlés bekövetkezett. Itt nem ismételték meg az aktus, az idegen ugyan akarta, de F. megjegyezte, hogy nem akarja, hogy teljesen kimerüljön s beteg legyen utána. Felöltözkdtek, az idegen 50 koronát adott, F-nek.

A háború előtt kb. 2-3 évvel egy vizeldében azt az ajánlatot tette egy idegen úrnak, hogy a peniszét ki fogja szopni. Az idegen látszólag beleegyezett azt felelte,

hogy menjenek el a lakására, de nem oda vitte, hanem a Hársfa utcai rendőrségre, a rendőrség a toloncházba zárta, míg az illetőségi helyét kinyomozták, ez kb. 30 napig tartott, s akkor egy nagyszécsényi rokona személyesen jött fel érte, s vették őt át fivérével F. S.-sel együtt. Rokona hazavitte, otthon kb. 6 hónapig tartózkodott, apjának segített a könyvkötészetben. Az elkészült könyvekkel vásárra járt, mindig el tudott magának ilyen alkalmakkor tenni néhány koronát, amelyért aztán nyilvános házba ment, ahol normálisan közösült. Nem volt otthon maradása, édesapja állandóan ivott, ütötte, verte F-et, nővérei is gúnyolták és bosszantották azzal hogy „hülye, goromba, bolond” s állandóan célzásokat tettek arra, hogy F. távozzék hazulról. Így aztán ismét Pestre került, napszámosnak ment el, a kőművesekhez, a szezonban dolgozott, ősszel háziszolgának ment egy fűszereshez. Egy alkalommal a nyugati pályaudvar előtti vizeldébe erősen nézte egy idegen férfi péniszét, az megkérdezte tőle, szeret-e szopni, s F. igenlő feleletére az idegen úr azt mondta, majd elmennek a lakására, de amint később kitűnt, az illető titkos rendőr volt, aki F-et bevitte a Vadász utcai rendőrségre, onnan a toloncházba került, 3-4 napig volt ott, megvizsgálták orvosok, azután saját költségén hazaküldötték, kísérő nélkül. Otthon kb. 3 ½ hónapig volt, ismét az édes apjánál segített, időnkint kért édesanyjától 50 koronát azt nagy részben a nyilvános házban költötte, el a lányok szeretették mondván „jó nagy f... van s jól tud löni”. Ezután ismét Pestre jött, mert itt is voltak rokonai, s mert a nagyvárosban jobban lehetett munkát kapni. Itt Pesten az Üllői uti oszternázásokhoz ment betonmunkásnak, itt volt 6 hónapig. Óránkint 3 koronát kapott, napi 12 órán át dolgoztak, idegeneknél lakott egy pincelakásban. Vasárnaponként templomba járt, színházba vagy moziba vagy rokonait látogatta. Hetenkint egyszer járt kéjnéhez. A kéjnéknél gyakran a nagyszécsényben tanult módon kölcsönösen nyalták egymás nemzöréseit, mindaddig míg magömlés be nem következett, azután egymást csókolva a második erekcióállapotot idézték elő, s normálisan közösültek. Ebbe az időben fajtalankodás miatt ismét elfogták, a toloncházba vitték, ott F. Sándor bátyja igazolta őt, kísérővel hazatanácsolták, otthon éppen csak addig maradt, míg egy darab kenyeret s füstölt húst vett magához, ezután begyalogolt Balassagyarmatra és az első vonattal Pestre jött, mert állítólag a fizetése a kőműveseknél maradt, s azt kellett felvenni. Itt F-et rögtön elfogták, a detektívek, a toloncházba vitték ismét, a kísérője még meg sem érkezett, mert az nyugodtan várta Nagyszécsénybe a vonatot, ahonnan ritkábban közlekedik mint Balassagyarmatról, úgy hogy egy nappal később ért Pestre mint F. akit aztán ismét haza kellett kísérni. Nem volt azonban ezúttal sem sokáig otthon maradása, ismét megszökött itten megint betonmunkát vállalt. A betonmunka után elment F. egy Szvetenai utcai fűszerüzletbe, boltszolgának, majd fél év múlva ismét hazakerült, ahol folytatta a kávéházi pénztárosnővel a viszonyt. Hetenkint többször is eljárt hozzá, néha nem is volt pénze de a leány azt mondotta eljöhet pénz nélkül is mert F-nek „jó f... van és jól tud b...i.” Az így elmaradt díjazást pótlólag sohasem kérte. Ha a leány le volt más vendéggel foglalva, akkor nyilvános házba ment, ott azonban normálisan kétszer egymás után közösült.

Otthon nem volt maradása ismét Pestre került, háziszolgának 1 ½ évig volt egyhuzamban egy állásban, majd kb ½ évig a kőműveseknél dolgozott, sokat keresett s most már gyakrabban járt a perditákhöz, mint akkor mikor háziszolga volt. Jobban öltözködő tisztább és kényelmesebb lakással rendelkező perditákhöz is járt, két

ízben a Magyar utcai nyilvános házban is volt, s mikor a leányok azt mondták itt, hogy nálok az urak „nyalni” szoktak előbb és csak azután közöszülnek, szívesen vette F. az ajánlatot, meztelenre vetkőztek, F. feküdt alul, a leány oly módon fölötte, hogy nemzörését a F. szájához illesztve annak fejét a combjai közé fogta s a szájával a F. péniszét szopta mindaddig, míg a magömlése be nem következett. Azután csókolták is egymást s az első aktus után addig izgatta a leány simogatással, csókolgatással F.-et, míg a második erekciós állapot be nem következett, amikor is normálisan közöszültek.

Ilyen alkalmakor 40 koronát adott F. a perditának. A nyilvános házon kívül is egészséglapos kéjnőknek maga F. is tett ajánlatot, hogy egymásnak kölcsönösen nyaljanak, ha a leány öltözködése, berendezése, és ápoltsága azt az érzést keltette benne, hogy tiszta. A nyalás után rendszerint még normálisan közöszült is, a nővel. Bemondása szerint kb. 3 évvel ezelőtt a Ritz szálló előtti pisszóirban egy tábornok került melléje, átnézegetett a péniszére, majd lakására a Hungária szállóba hívta. Vagy a fentemlített főhadnagynak átadott fényképről vagy úgy ismerhette meg a tábornok őt, hogy séta közben figyelmessé tették F.-re a tábornokot.

A tábornok még három más magasrangú tiszt társaságában volt, elmentek a Hungáriába, vacsoráztak, pezsgőztek, csókoltatták és kölcsönösen cirógatták egymást, peniszeiket fogdosták, majd a tisztak szobáikba vonultak, vissza. F. a tábornokkal maradt, levetkőztek, megmosták nemzöréseiket, kezeikkel addig „markiroztak” a másik péniszén, míg az erekciós állapotba került, a tábornok hanyatt a divánra feküdt, F. föléje, s a magömlésig szopták egymás peniszeit. Ezután a tábornok pénzt adott F.-nek, aki egymás után a többi tiszthez is bement, s a fenti fajtalankodás ismétlődött. Egy ízben egy idegen férfiú a Hungária fürdőbe hívta, ott fürdés közben izgatták egymást, Fürdés után kölcsönösen szopták egymást csecsbimbóit, nyelveiket dugdosták a másik szájába, s mikor az idegen nemzörése már erekciós állapotban volt, F.-fel annak végbelén keresztül akart közöszülni, azonban az idegen erősen fejlett péniszé még vaselin használatával sem hatolhatott be az anusba, s így egymás peniszeit szopták, mindaddig míg az eiakulatio be nem következett. Az aktusért az idegen állítólag 50 koronát fizetett.

Más alkalommal állítólag egy kb. 40 éves asszony aki egy bíró feleségének mondotta magát, egy kapu alá hívta, felszólította F.-et, hogy mutassa meg a péniszét, azt megnézte, megfogta, megjegyezte, hogy az urának nincsen olyan „fejlett” mint F.-nek, kérte utóbbit, jöjjön el hozzá délelőtt mikor az ura nincsen otthon, „nyalni és közöszülni”. Megnyugtatta F.-et, hogy ne féljen, mások is megteszik nála ugyanezt. F. el is ment, a nőhöz, a nő megmosta F. péniszét, és a saját nemzörését, s aztán lefekve kölcsönösen nyalták egymás nemző részét, majd az erekciós állapot bekövetkezte után közöszülnie kellett F.-nek, amelyet aztán még egyszer megismételtek. Az aktusért az idegen nő állítólag 100 koronát adott F.-nek.

A kőműveség után a helyszerző ideiglenesen a Vármegye-ház u. 9. számú házba küldötte, takarítóférfinek. Ott 12 egészséglapos kéjnő lakik, s az összes szobákat F. takarítja. Két utcai szoba olyan kéjnőé, akik csak nappal fogadnak vendéget, és este hazamennek aludni, ezeket a szobákat este takarítja, a többi szobákat reggel 6 órától estig. Naponkint és szobánkint 20 koronát fizettek a leányok, éppen úgy mint a takarítónőnek. 1 ½ éve van ottan, a leányok meg vannak vele elégedve, tiszta, nem vesz tőlük semmit, pontos, s elvégzi a reábízott munkákat. Küldözgetik is

mindenféle s rendszerint ezekért a külön utakért külön borralalót is adnak. Sokat keresett s most már gyakrabban is járt az egészséglapos kéjnékhöz, hetenkint háromszor.

Azoknak a kéjnéknek akikre takarított nem mert szólni és nem is tettek azok közöszülésre vonatkozó ajánlatot. Noha 2-3 hétig sem vette át tőlük a bérét, ilyenkor ha valamelyiknek a fizetésnél nem volt pénze megkérte őt, hogy várjon addig, amíg megkeresi. Vendéglőbe nem járt, a hazulról hozott ételeket a leányok a Vármegyeház utcában a közös konyhán főzték meg.

A legutolsó eset folyó év május hó 26-án történt, a mikor F. véletlenül egy előtte ismeretlen titkos rendőrnek tett fajtalanzkodásra vonatkozó ajánlatot, s a ki őt a vörös örség ker. parancsnokságán előállította. Tettének indítóokát adni nem tudja, beteges hajlama vitte rá.

Orvosi vélemény.

F. Gy.

35 éves napszamos /takarító/
fajtalanság.

Apja iszákos, 7 éves korában koponyasérülést szenvedett. Iskolából kimaradt. Írni olvasni nem tud. Ismeretei igen szűk körben mozognak. Érdeklődése a vegetatív életen túl nem terjed ki. Semmi önállósága nincs. Még a saját maga keresett pénze fölötti rendelkezést is úgy látszik mindenkoron hozzátartozóira bízta.

„Elme gyengességének” tudatában van, és ezt célzatosan túlozza is. A vizsgálat folyamata alatt „fajtalanságának” indító okát illetőleg ellentmondó válaszokat ad, egyrészt izgatott félelmében, másrészt célzatosan, nem tudva megítélni, mi hasznosabb rá nézve, s a kibocsájtása szempontjából.

A nemi szervek jól ki vannak fejlődve a sekundár nemi jelekkel együtt. Valószínűleg látszik, hogy tényleg fiatalkorában rábírta egy idősebb férfi, a „fajtalanság üzésére”, helyesebben már fiatal korában pénzt kapott ezért, mikor is természetesen minden tekintetben még beszámíthatatlan volt. Később aztán elme gyengesége következtében a pénzszerzés e módja annál inkább állandósulhatott, mert pénz hiányában és elme gyengesége következtében nőkhöz aligha mehetett.

Noha a „fajtalanság üzésének” büntethetőségével tisztában van, e bűncselekmény szempontjából is beszámíthatatlannak kell nyilvánítani. Minden felügyelet nélkül javulás nem várható.

Dr. Rózsa
orvos szakértő

Javaslat

F. Gy. elmebetegsége következtében nem képes beteges sexuális hajlamaival szemben a szükséges szellemi gátlást kifejteni. Minthogy felügyelet híján a jövőben is elkövetne szemérem elleni bűncselekményeket, s így környezetére esetleg az ifjabb generációra közveszélyes, ennél fogva állandóan valamely elme-kórházban helyezendő el, s mert testileg elég erős, akár nehezebb alsóbbrendű fizikai munkával is foglalkoztatható.

Budapest, 1919. július 8.

kriminológiai előadó

Kr. 2236/1919. szám.

Dr. Dobrai
vizsg. sociológus
Dr. Rózsa
vizsg. orvos

Név: F. Gy.
Foglalkozás: napszámos
Szül. év és helye: kb. 1884 Nagyszécsény
Crimen: fajtalanlás vétsége

A megvizsgált egyénisége és a cselekmény rövid leírása.

Terhelt kóros elmebetegségben szenved, ismeretei korlátozottak s még a legszükségesebb igényeket sem elégítik ki. Nehezen fog fel valami külső ingert s nehezen dolgozza is fel. Évszámokat, hónapokat napokat születési évet nem képes megjelölni, írni, olvasni, számolni nem tud, gyermekesen siránkozó és hazug. Jogi és erkölcsi fogalmai fejletlenek, fogalom szegény. Bamba közönnyel néz a jövőjébe s betegségét nem látja be. Ítéletképesége gyermekes, vágyai csak vegetatív életre s betegesen erőltetett nemi életre irányulnak. Utóbbi azonban leggyakrabban természetellenesen elégíti ki, s pénzszerzésre is felhasználja.

Terhelt 1919. május 26-án az Emke kávéház előtt egy titkos rendőrt megszólított majd annak ajánlatot tett, hogy penisét egy klozetben kiszopja, s ezzel úgy magának úgy élvezetet szerez, mint egyúttal keresethez is jut. Ezt megelőzőleg már több ízben volt Budapestről homosexuális hajlamait (sic!) miatt hazatoloncolva. A cselekmények elkövetési módja minden esetben az volt, hogy addig szopták terhelt és a másik férfi egymás penisét míg ejaculatio be nem következett.

Budapest, 1919. július 18-án.
Milyen intézkedés rendeltetett:

Budapest, 1919.